

ERMENİ İDDİALARI
VE
TARİHİ GERÇEKLER

DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI
Stratejik Araştırmalar Merkezi - 1998
ANKARA

İ Ç İ N D E K İ L E R

ON SORU, ON CEVAP	5
SORU 1: DOĞU ANADOLU ERMENİLERİN ANAYURDU MUDUR ?	7
SORU 2: TÜRKLER, SELÇUKLULAR VE OSMANLILAR İLE BAŞLAYARAK, ERMENİ TOPRAKLARINI ERMENİLERDEN ZORLA MI ALMIŞ VE İŞGAL ETMİŞLERDİR ?	9
SORU 3: TÜRKLER TARİH BOYUNCA HER ZAMAN ERMENİLERE BASKI VE ZULÜM MÜ YAPMIŞLARDIR ?	12
SORU 4: TÜRKLER ERMENİLERİ 1890'LARDAN İTİBAREN KATLETMEYE Mİ GİRİŞMİŞLERDİR ?	17
SORU 5: "SOYKIRIM" TERİMİ NE ANLAMA GELMEKTEDİR ?	27
SORU 6: TÜRKLER ERMENİLERİ 1915'DE PLANLI VE SİSTEMLİ BİR SOYKIRIMA TÂBİ TUTMUŞLAR MIDIR ?	28
SORU 7: TALÂT PAŞA'NIN SOYKIRIMI EMREDEN GİZLİ TELGRAFI VAR MIDIR ?	33
SORU 8: HAYATLARINI KAYBEDEN ERMENİLERİN SAYISI 1,5 MİLYON MUDUR ?	38
SORU 9: SEVR ANLAŞMASI HÂLÂ GEÇERLİ MİDİR ?	40
SORU 10: TÜRKLER BUGÜN DE TÜRKİYE'DEKİ ERMENİLERİ BASKI ALTINDA MI TUTMAKTADIRLAR ?	44
ORLY SALDIRISI DAVASI	47
ANKARA ÜNİVERSİTESİ PROFESÖRLERİNDEN DR. MÜMTAZ SOYSAL'IN TANIK BEYANI.....	49
SORULAR VE CEVAPLAR	54
AMERİKALI BİLİM ADAMLARININ AÇIKLAMASI	63
ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜYELERİNİN DİKKATİNE	65
192 SAYILI KARAR HAKKINDA ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜYELERİNE MUHATAP BİLDİRİYİ İMZALAYANLARIN LİSTESİ	66
BİBLİYOGRAFYA	71

Bu sorunun yanıtını Anadolu tarihinde aramak gerekir. Çünkü Anadolu'nun bir köşesinde bile Ermenilerin köşeleri konusunda fikir birliği yoktur. Bu da sorunun yanıtını vermesi oldukça zordur. Bu konuda Ermeni tarihçileriyle görüşen öğrencilerin şöyle söylediklerini görüyoruz:

a) Ermenilerin Nuh Peygamber'e dayandığına göre; Bu düşünceye göre Ermeniler'in kökeni olan Hayk'ın gelmektedir. Nuh'un gemisi Ağu Dağı'na bulunduğu Ermeniler'in yaşadığı Doğu Anadolu'da, Üstelik Hayk 400 yıl yaşadı ve yurdunu Babil'e kat etmiştir.

Efsanelere dayanan ve bilimsellikte hiç bir değeri bulunmayan bu görüşün ileri sürülmesi yanlıştır.

İtalyan Augustin Carrière de bu düşünceyi vurgulamakta ve "erke Ermeni tarihçileri tarafından bilgilere güvenilmez birer çubuk alınmıştır, çünkü verdikleri bilgiler çoğunlukla yalvarma niteliğindedir" demektedir (1).

b) Ermenileri Urartulara dayandıran görüş; Doğu Anadolu'da Urartulardan beri devletlerin M.Ö. 3 bin yılına kadar yaşadıkları M.Ö. 7 ve 6 yüzyıllarda ise Urartuların, son yıllarında saldırtısına uğrayarak yıkıldıkları ve Urartuların bölgenin Urartularla M.Ö. 6 yüzyılda süregelen Urartulara dayandığı düşünülmektedir.

Bu dönemlerde Anadolu'da Ermeni adını hiç yerinde rastlanmaz. Çünkü Urartuların dilinde Ermeni dili de birbirlerine benzemektedir. Urartuların dilinde Ermeni diline benzerlik göstermektedir. Urartuların dilinde Ermeni dilini kullanmış ve aynı benzerlikler Urartuların yöresindeki Ermenilerin dilinde de görülmektedir. Ermeni dilinin ise Hint-Avrupa dilidir. Urartuların dilinde Ermeni dilini kullanmış ve aynı benzerlikler Urartuların yöresindeki Ermenilerin dilinde de görülmektedir.

Öyleyse, Urartularla Ermeniler arasında bir benzerlik bulunduğu söylenebilir. Ancak bu görüşün hiç bir somut belge de mevcut değildir.

c) Ermenileri Urartu bölgesini işgal eden bir Türk-Frig boyuna dayandıran görüş; Ermeni tarihçileri arasında en çok benimsenen bu görüşe göre, Ermenilerin Urartularla Türk-Frig boyuna dayandığıdır. Urartuların başkenti M.Ö. 8. yüzyılda Urartuların başkenti Urartu'da kurulmuştur. Ermeni adını ilk kez M.Ö. 11. yüzyılda Urartuların Urartu'da kurdukları Urartu'da (Ermeni Halkının yazıtında rastlanılan ve Darius'un "Ereb'lerin ülkesi" denmesinin de doğruladığı) ileri sürülmektedir.

SORU 1: DOĞU ANADOLU ERMENİLERİN ANAYURDU MUDUR ?

Bu sorunun yanıtını Anadolu tarihinde aramak gerekir. Ermeni tarihçileri kendi aralarında bile Ermenilerin kökenleri konusunda fikir birliği içinde değildirler. Bu da anayurdun neresi olduğunu tartışmalı kılmaktadır. Bu konuda Ermeni tarihçilerin çatışan ve çelişen görüşlerini şöyle sıralayabiliriz:

a) Ermenileri Nuh Peygambere dayandıran görüş: Bu düşünceye göre Ermeniler Nuh'un torunu olan Hayk'tan gelmektedir. Nuh'un gemisi Ağrı Dağı'na oturduğundan Ermenilerin anayurdu Doğu Anadolu'dur. Üstelik Hayk 400 yıl yaşamış ve yurdunu Babil'e kadar genişletmiştir.

Efsanelere dayanan ve bilimsellikte hiç bir ilgisi bulunmayan bu görüşün üzerinde durulamaz.

Tarihçi Auguste Carrière de bu hususu vurgulamakta ve "*eski Ermeni tarihçilerin verdikleri bilgilere güvenmenin büyük bir gaflet olacağını, çünkü verdikleri bilgilerin çoğunun uydurma olduğunu*" kaydetmektedir. (1)

b) Ermenileri Urartulara dayandıran görüş: Doğu Anadolu kavimlerinden biri olan Urartuların M.Ö. 3 bin yılına kadar uzandıkları, M.Ö. 7 ve 6. yüzyıllarda önce İskitlerin, sonra Medlerin saldırısına uğrayarak ortadan kaldırıldıkları, yaşadıkları bölgenin Lydialılarla Medler arasında mücadeleye sahne olduğu ve sonunda Medlerin nüfuzuna girdiği bilinmektedir.

Bu dönemlerde Anadolu'da Ermeni adına hiç bir şekilde rastlanmadığı gibi, Urartu dili ile Ermeni dili de birbirlerine benzememektedir. Urartu dili bir Asya dilidir, Ural-Altay dilleri ile benzerlik göstermektedir. Urartu kültürü ile Ural-Altay kültürü arasında da aynı benzerlik vardır. Erzurum yöresindeki son arkeolojik bulgular bunu açıkça ortaya koymaktadır. Ermeni dilinin ise Hint-Avrupa dillerinin Satem grubuna girdiği kabul edilmektedir.

Öyle ise, Urartularla Ermeniler arasında bir özdeşlik bulunduğunu ileri sürmeye imkân yoktur. Bunu doğrulayacak hiçbir somut bulgu da mevcut değildir.

c) Ermenileri Urartu bölgesini işgal eden bir Trak-Frig soyuna dayandıran görüş: Ermeni tarihçileri arasında en çok benimsenen bu teoriye göre, Ermeniler Balkan kökenli ve Trak-Frig soyundandırlar. İlyrialıların baskısıyla M.Ö. 6. yüzyılda Doğu Anadolu'ya göç ederek yerleşmişlerdir. Ermeni adına ilk kez M.Ö. 521 yılında Med (Pers) İmparatoru Dara'nın (Darius) Behistun yazıtında rastlanması ve Dara'nın "*Ermenileri yendim*" demesinin bunu doğruladığı ileri sürülmektedir.

(1) CARRIERE, Auguste; Moise de Khoren et la Généalogie Patriarcale, Paris, 1896

Bu görüş, Nuh ve Urartu teorilerini de kendiliğinden çökertmektedir.

d) Ermenileri Güney Kafkas ırkı olarak kabul eden görüş: Buna göre, Ermenilerin anayurdu Güney Kafkasya'dır. Kafkas boylarına yakınlıkları ve kültür akrabalıkları bu teoriye gerekçe olarak gösterilmektedir. Bir başka gerekçe de, Ermenilerden ilk kez söz eden Dara'nın "Ermenileri yendim" derken yer olarak Kafkasya'yı kasetmesidir. Ne var ki Ermenilerin diğer Kafkas ırkları ile ilgisi yoktur.

e) Ermeniler bir Turan ırkı olarak kabul eden görüş: Bu teori ise Ermenilerin bazı Türk ve Azeri boylarıyla kültür ve gelenek akrabalığına ve dildeki benzerliklere dayandırılmaktadır.

Görüldüğü gibi, Ermenilerin kökeni ve anayurdu kendi aralarında bile tartışmalıdır.

Böylesine çelişik görüşler karşısında, Ermenilerin Doğu Anadolu'da 3-4 bin yıldır mevcut oldukları herhalde söylenemeyecektir.

Ermeni çevrelerinin bu iddialarının altında Doğu Anadolu'daki Ermeni varlığını mümkün olduğu kadar eskilere uzatmak, Doğu Anadolu'ya bir anayurt olarak sahip çıkabilmek ve üstelik bunu eski bir kültür varlığı olarak sunmak hevesi yatmaktadır. Böylece Türklerin Ermenilerin binlerce yıllık topraklarını işgal ettikleri de ileri sürülmek istenmektedir.

Bu iddia gereksizdir. Tarih itibarıyla Ermenilerin Doğu Anadolu'nun otokton ahalisi olmayıp dışarıdan buralara yerleştikleri ve bu bölgedeki varlıklarının ancak M.Ö. 521 yılına kadar gidebildiği anlaşılmaktadır. Halbuki Anadolu'nun en az 15 bin yıldır meskûn olduğu bilinmektedir. 15 bin yıldır meskûn olan Anadolu ise yerleşik ya da göçebe çok çeşitli kavimlere ve çok zengin uygarlıklara yurt olmuştur. Bölgeye başka yerlerden ve nisbeten yeni gelmiş kavimlerden biri olan Ermenilerin Doğu Anadolu'ya tek başlarına ve yurt olarak sahip çıkmaları söz konusu olamaz.

SORU 2: TÜRKLER, SELÇUKLULAR VE OSMANLILAR İLE BAŞLAYARAK, ERMENİ TOPRAKLARINI ERMENİLERDEN ZORLA MI ALMIŞ VE İŞGAL ETMİŞLERDİR ?

Ermenilerin bir zamanlar toplu olarak oturdukları bölge tarihin kaydettiği dönemlerde M.Ö. 521'den 344'e kadar bir Pers vilâyeti, 344'den 215'e kadar Makedonya İmparatorluğunun bir parçası, 215'den 190'a kadar Selekfitlere tâbi bir vilâyet, 190'dan M.S. 220'e kadar Roma İmparatorluğu ile Partlar arasında sık sık el değiştiren bir mücadele alanı, 220'lerden V. yüzyıl başına kadar bir Sasani vilâyeti, V. yüzyıldan VII. yüzyıla kadar bir Bizans vilâyeti, VII. yüzyıldan başlayarak bu kez Arap egemenliğinde bir toprak parçası, X. yüzyılda yeniden Bizans vilâyeti olmuş ve XI. yüzyıldan başlayarak bölgeye Türkler gelmişlerdir.

Bu denli çeşitli egemenlikler altında yaşayan Ermeniler, tarih boyunca, o dönemlerin olağan siyasî ve toplumsal düzeni olan derebeylik, yani belirli bölgelerde belirli ailelerin nüfuz sahibi olmaları sistemi dışında, hiçbir zaman bağımsız, birleşik ve sürekli bir devlete sahip olmamışlardır.

Ermeni tarihçilerin Ermeni Krallıkları olarak niteledikleri Ermeni Beylikleri aslında her zaman bir "suzerain"e bağlı "vassal"lar olarak yaşamışlar, yabancı devletler arasında tampon bölgeler oluşturmuşlardır. Ermeni Beylikleri ya da Prensliklerinin bir çoğu da bölgeye hakim olan yabancı devletlerce kurdurulmuş, Ermenileri kendi saflarına çekmek ya da bir diğer güce karşı kullanmak isteyen hakim devletler kendilerine yakın buldukları Ermeni ailelerini bu beylik ya da prensliklerin başına getirmişlerdir. Örneğin, Bagrat ailesinden Aşot'u ve Ardrzunî ailesinden Haçik Gaik'i Arap halifeleri prens yapmışlardır. Prens ya da Bey ünvanı verilen Ermeni Ailelerinden bazılarının da Ermeni değil, Pers soylu olduklarını belirtmek gerekir.

Bu husus Ermeni tarihçi Kevork Aslan'ın şu sözleriyle de doğrulanmaktadır:

"Ermeniler derebeylikler halinde yaşamışlardır. Birbirlerine vatan hisleriyle bağlı değildirler. Aralarında siyasî bağlar yoktur. Yalnızca yaşadıkları derebeyliklere bağlıdırlar. Vatanseverlikleri de bu nedenle bölgeseldir. Birbirleriyle bağlarını siyasî ilişkiler değil, dilleri ve dinleri oluşturur."(2)

Tarihleri boyunca çeşitli büyük imparatorluk ve devletlerin nüfuzu altında yaşayan ve bunlar arasında mücadele alanı olan Ermeni Beyliklerinin bir takım ek avantajlar sağlamak amacıyla bu güçler arasında sık sık taraf değiştirmeleri, Ermeni halkının büyük acılara maruz kalmasına yol açmıştır. Romalı tarihçi Tacitus, "Annalium Liber" adlı eserinde "Ermenilerin Roma ve Pers İmparatorlukları karşısında tutum değiştirerek kâh Romalılarla, kâh Perslerle

(2) ASLAN, Kevork; L'Arménie et les Arméniens, İstanbul, 1914

birlikte hareket ettiklerini" yazmakta ve bu nedenle Ermeni halkının "acayip bir halk" olarak nitelenmektedir.

Gerek bu davranışları, gerek büyük imparatorluklara tâbi olarak yaşamaları Ermenilerin sık sık tehcire uğramalarına ya da kendiliklerinden göç etmelerine neden olmuştur.

Perslerden kaçıp İç Anadolu'da Kayseri yöresine yerleşmişler, Sasanilerce İran içlerine, Araplarca Suriye ve Arabistan'a, Bizanslılarca İç Anadolu, İstanbul, Trakya, Makedonya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Transilvanya ve Kırım'a, Haçlı seferleri sırasında Kıbrıs, Girit ve İtalya'ya, Moğal istilasında Kazan ve Astrahan'a, Ruslarca Kırım ve Kafkasya'dan Rusya içlerine tehcir edilmişlerdir. Ermenilerin Sicilya'dan Hindistan'a, Kırım'dan Arabistan'a kadar uzanan çeşitli bölgelere dağılımları bu tehcirlerin sonucudur. Bu da göstermektedir ki, 1915'de Osmanlılarca tehcir edilmeleri uğradıkları ilk tehcir olmadığı gibi, Ermeni diasporası denilen olgu da 1915 tehcirinin sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Özellikle Sivas yörelerine getirilişleri Selçukluların Anadolu'ya gelişlerinden pek kısa bir süre önce olmuştur.

Hristiyanlığı kabul etmelerinden sonra 451 yılında Bizans kilisesinden ayrılımları Türklerin Anadolu'yu iskânlarına kadar süren bir Bizans-Ermeni çatışmasına, Ermenilerin Bizans tarafından ezilmesine, eritmeye çalışılmasına ve esasen Bizans'a tâbi olan Ermeni beyliklerinin yok edilmesine yol açmıştır. Bizans'ın Ermenileri çeşitli yerlere sürmesi ve diğer yabancı güçlere karşı piyon olarak kullanması da buradan kaynaklanmaktadır. Bizans'ın bu zulmü Ermeni tarihçilerince bütün ayrıntılarıyla dile getirilmiştir.

Selçuklu Türkleri işte böyle bir ortamda XI. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'ya toplu şekilde gelmeye başlamışlardır. Selçukluların ele geçirmeye başladıkları Anadolu topraklarında bir başka devlete tâbi durumda dahi bir Ermeni Prensiği bulunmamaktadır ve Selçukluların karşısındaki güç Bizans'tır.

Selçuklu Hakanı Alpaslan eski Ermeni Prensiği Ani'nin topraklarını 1064'de ele geçirmiştir ama, bu Prensiğin varlığına esasen 1045'de, yani Türklerin gelişinden 19 yıl önce Bizans tarafından son verilmiştir. Dolayısıyla, Selçukluların ilerlediği topraklar, üzerinde diğer kavimlerin yanı sıra Ermenilerin de yaşadıkları Bizans topraklarıdır. Bu nedenle Selçukluların bir Ermeni devleti ya da prensliğini işgal ve istila ettikleri yolunda ileri sürülebilecek herhangi bir iddianın tarih karşısında doğrulanmasına maddeten imkân yoktur.

Üstelik, tarih bunun tersini kanıtlamakta ve Ermenilerin Bizans'ın yüzyıllardır süren zulmüne son verilmesi amacıyla Selçukluların Anadolu topraklarını ele geçirmelerine yardımcı olduklarını göstermektedir.

Ermeni tarihçi Asoghik'in "*Ermeniler Bizans'a olan düşmanlıkları nedeniyle Türklerin Anadolu'ya gelmesine sevinmişler, hatta Türklere yardım etmişlerdir*" yolundaki sözleri bu

olguyu belgelemektedir. Urfa'nın Türklerce fethinin de kentteki Ermenilerce bir bayram havası içinde kutlandığı yine Ermeni tarihçi Urfalı Mateos tarafından kaydedilmiştir.

Burada, Anadolu Selçuklu Devleti ile çağdaş olan bir Ermeni Prensiğinden de söz etmek gerekmektedir. Bu Prenslük, Kilikya Ermeni Prensiğidir. Kilikya'daki Ermeni varlığı ise Bizans'ın Ermenilere uyguladığı tehcir politikası sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Doğu Anadolu'daki son Ermeni Prenslüklerinin Bizans tarafından yıkılması üzerine Kilikya'ya yeni bir Ermeni göçü daha olmuştur ve bu son göç 1080 yılında Kilikya Ermeni Prensiğinin kurulmasına vesile teşkil etmiştir. Haçlı Seferleri sırasında Haçlılara yaptığı yardımlar ve Bizans'ın giderek zayıflaması nedeniyle varlığını sürdürebilen, ancak yine de Bizans'a daha sonra Haçlılara ve Moğollara ve nihayet katoliklere bağımlı durumda bulunan bu Prenslük Türklerle iyi ilişkiler içinde olmuş ve sonunda Kıbrıs'ta yerleşmiş Katolik Lusignan ailesinin egemenliğine girmiştir. Bu durum Gregoryen Ermenileri memnun etmeyecek ve bu memnuniyetsizlik prensliğin 1375 yılında Memlûkların eline geçmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

Kilikya'ya bu son Ermeni göçünün burada Eçmiyazin'den ayrı bir Ermeni kilisesinin kurulmasına da yol açtığını ve bu ayrılığın bugün de sürdüğünü belirtmekte yarar vardır.

Osmanlılar döneminde ise durum çok daha açıktır. Doğu Anadolu, Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde Akkoyunlular ile Safavilerden, Güney Anadolu ise Yavuz Sultan Selim döneminde Mısır Memlûklularından alınmıştır.

Gerçek bu olduğuna göre, Osmanlıların bir Ermeni Devleti ya da Prenslük ve Beyliğine ait toprakları işgal ve istila ettikleri yolundaki iddia da tarih önünde yenik düşmektedir.

SORU 3: TÜRKLER TARİH BOYUNCA HER ZAMAN ERMENİLERE BASKI VE ZULÜM MÜ YAPMIŞLARDIR ?

Ermeni propagandası "*Soykırım*" iddiasını tarihî bir zemine oturtabilmek amacıyla, Türklerin tarih boyunca her zaman gayrimüslimlere ve Ermenilere kötü muamele ettiğini savunagelmektedir. Zira, bu iddiada bulunmadıkça "*600 yıldır Ermenilerle birlikte yaşayan Türklerin, durup dururken, nasıl olup da bir günde Ermenileri topyekûn imha etmeye karar verdikleri*" sorusunu yanıtlamayacakları kanısındadırlar. Ermenileri bu iddiaya sarılmaya yönelten bir başka etken de meseleyi tahrif ederek bir "*hristiyan-müslüman mücadelesi*"ne dönüştürmek ve böylece hristiyanlık dünyasının desteğini peşinen kazanabilmek arzusudur.

Ermenilerin uğradıkları Bizans zulmü nedeniyle, Türklerin Anadolu'ya girmelerini bir bayram havası içinde karşıladıklarını kendi tarihçileri yazarlar. Nitekim, Selçuklular Bizans'ın ezmeye ve yok etmeye çalıştığı Ermeni kilisesini himaye etmeye başlamış, Ermeni kilisesi, manastırları ve ruhban sınıfına Bizans tarafından konulan ağır vergileri kaldırarak bunları vergiden muaf tutmuş, Ermeni toplumunu ibadet, eğitim ve işlerinde serbest bırakmış, işlerine müdahale etmemiş ve Ermenileri müslüman olmaya hiçbir zaman zorlamamışlardır. Ermeni ruhanî lideri Selçukluların bu tutumu karşısında Sultan Melikşah'ı ziyaret ederek şükranlarını bildirmiştir. Özetle, Ermeniler bu dönemde gerek toplum olarak varlıklarını, gerek din ve kiliselerini Türkler sayesinde koruyabilmişlerdir.

Bu olgu, bizzat Ermeni tarihçilerince de iftiharla dile getirilmiştir. Ermeni tarihçi Urfalı Mateos 129 sayı kroniğinde Selçuk Sultanı Melikşah'tan şöyle söz etmiştir.

"Melikşah'ın kalbi hristiyanlara karşı şefkat ve iyilikle doluydu. İsa'nın evlatlarına çok iyi davrandı. Ermeni halkına refah, barış ve mutluluk getirdi."(3)

Mateos, Sultan Kılıç Aslan'ın ölümünden sonra ise şunları yazmıştır:

"Kılıç Aslan'ın ölümü hristiyanları yasa boğmuştur. Zira bu Sultan yüksek karakterli ve hayırsever bir insandı."

Selçuklu Türklerinin Ermenilere ne kadar iyi davrandıkları Taşirk ailesi gibi bazı Ermeni beylerinin kendiliklerinden müslümanlığı kabul etmelerinden ve Türklerle birlikte Bizans'a karşı çarpışmalarından da bellidir.

Türklerin gayrimüslimlere iyi muamele etmeleri ifadesini İslâm-Türk felsefesinde bulmaktadır. Bu felsefeyi şu şekilde özetlemek mümkündür:

Türkler, müslüman olmayan kavimlerin yaşadıkları toprakları kendi ülkelerine kattıklarında bu bölgeler halkı ile zimma adı verilen bir anlaşma yapmaktadırlar. Müslüman olmayan halkın hak ve hukuku bu anlaşma ile güvence altına alınmakta ve bu halka zımmî denmektedir. Böylece diğer dinlerden olan insanlara o zamana kadar tanık olunmamış bir hoşgörü ile davranılmaktadır. Bu dönemin Yunus Emre ve Mevlâna Celaleddin Rumî gibi büyük düşünürlerinin "*72 millete bir göz ile bakan*" ve "*ne olursan ol, yine gel*" diyen insanlık ve hoşgörüye dayalı felsefeleri de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Hristiyanlar arasında mezhep kavgaları ve özellikle Bizans'ın Ermenilere yaptığı zulüm göz önünde tutulduğunda bunun ne denli insanca bir yaklaşım olduğu ortadadır.

Osmanlı Devletinin kuruluşu, gelişmesi ve özellikle İstanbul'un fethi sonucu Bizans'ın yıkılmasıyla Ermeniler için tarihlerinin hiç bir döneminde yaşamadıkları yeni bir çağ açılmış, üzerindeki dinsel, siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel her türlü baskı kalkmış ve barış, güven ve refah dönemi başlamıştır.

Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti Türk kökenli, islâmî yapıya sahip ve çok uluslu bir devlettir. Bu çok uluslu yapı içinde Türkler kadar, diğer uluslara da yer vardır. Nitekim, ilk Osmanlı Padişahı Osman Bey Ermenilerin Bizans'ın zulmünden korunmaları için Anadolu'da ayrı bir toplum olarak örgütlenmelerine izin vermiş ve Batı Anadolu'daki ilk Ermeni dinî merkezi Kütahya'da kurulmuştur. Bursa'nın alınarak başkent yapılması üzerine bu dinî merkezi Kütahya'dan Bursa'ya taşınmış ve Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra Bursa'daki Ermeni dinî lideri Hovakim 1461'de İstanbul'a getirilmiş ve Fatih'in fermanı ile İstanbul'da bir Ermeni patrikhanesi kurulmuş(4). Bunu izleyerek İran, Kafkasya, Doğu ve Orta Anadolu, Balkanlar ve Kırım'dan İstanbul'a Ermeni göçleri başlamış ve Osmanlı imparatorluğu Ermeniler için bir çekim merkezi haline gelmiştir. Görüldüğü gibi, Ermeni toplumu ve kilisesi Osmanlı Devletinin gelişmesine paralel olarak gelişmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu Gregoryen Ermenileri "*millet*" adı altında örgütlemiş ve kendi dinî liderlerinin yönetimine bırakmıştır. Fatih Sultan Mehmet Ermeni Patrikhanesini kuran fermanında, Patriğin İmparatorlukta yaşayan bütün Ermenilerin hem ruhanî, hem cismanî lideri olduğunu hükme bağlamıştır.

Ermeniler Müslümanlara verilen her türlü haktan yararlandıkları gibi, bazı ayrıcalıklara da sahip olmuşlar, örneğin askere alınmamışlardır. Askere alınmamaları ise Ermeni ailelerinin sürekliliğini ve dolayısıyla refaha kavuşmalarını sağlamıştır.

Müslümanlarla gayrimüslimlerden haraç ve cizye vergileri alınmış, buna karşılık müslümanların tâbi oldukları zekât ve öşür vergilerinden muaf tutulmuşlardır. Haraç ve cizye vergilerinin Ermeni toplumuna nasıl dağıtılacağına tesbiti de dinî liderlere bırakılmıştır.

(3) URFALI MATEOS, (Mathieu d'Edesse); Chronicles, No. 129.

(4) URAS, Esat; Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, 2. Baskı, İstanbul, 1976, sayfa.149.

Ermenilere, din, kültür, eğitim ve hayır işlerini yürütebilmeleri için gerekli malî güçlerinin yetişmemesi halinde Osmanlı yönetimi yardımda bulunmuş, Patrikhanenin açıklarını kapatmış, Ermeni kurumlarına malî destek sağlamıştır. Bu vakıf sistemi bugün de muhafaza edilmektedir.

Burada şu noktaya da işaret etmek istiyoruz: Ortodoks Rumlar Ermenilerden önce örgütlendiklerinden, Ortodoks Rumlar dışında kalan tüm diğer hristiyan unsurlar Ermeni sayılmıştır. Bu unsurlar arasında Anadolu'daki Pavlakiler (Paulicien) ve Yakubiler ve Balkanlardaki Bogomiller gibi Ermenilikle hiç bir ilişkileri bulunmayan hristiyanlar da yer almıştır. Bu olgunun özellikle Osmanlı İmparatorluğundaki Ermeni nüfusuna ilişkin tartışmalarda gözönünde tutulması gerekmektedir.

Ermeni toplumu kendisine tanınan hak ve ayrıcalıkları başarıyla kullanarak hızla gelişmiş ve refaha kavuşmuş, ayrıca Türk-Osmanlı kültür, yaşam tarzı ve yönetim biçimini de benimseyerek kısa zamanda Osmanlıların güvenine lâyık olmuş ve "millet-i sıdıka" ünvanına hak kazanmıştır. Osmanlı Ermenileri bu unvan sayesinde iş hayatında olduğu gibi, kamu hizmetlerinde de önemli yerlere gelmişlerdir. Osmanlı tarihi Ermenilerden 29 Paşa, 22 Bakan, 33 milletvekili, 7 Büyükelçi, 11 Başkonsolos ve Konsolos, 11 Üniversite öğretim üyesi ve 41 yüksek rütbeli memur kaydetmektedir. Ermeni Bakanlar arasında Dışişleri, Maliye, Ticaret ve Posta Bakanları gibi son derece önemli ve kilit mevkilerde bulunanlar olmuştur.(5)

Ermeniler Osmanlı-Türk sanat, kültür ve müziğine önemli katkılar yapmışlar, ünlü sanatçılar yetiştirmişlerdir. Bu sanatçılar bugün de Türkiye Ermenileri ve Türkler için övünç kaynağı olarak anılmaktadır.

Burada, dünyadaki ilk Ermeni matbaasının da XVI. yüzyılda İstanbul'da kurulduğunu belirtmek yerinde olur.

Böylece, Ermeniler, Türkler başta olmak üzere, İmparatorluğun tüm unsurlarıyla XIX. yüzyıl sonlarına kadar barış ve güven içinde yaşamışlar, Osmanlı yönetimiyle ilgili hiçbir şikâyet ya da sorunları olmamıştır.

Bununla birlikte, zaman zaman kendi aralarında iç çekişmelere düşmüşlerdir. İstanbul'un fethinden önce ve hemen sonra Anadolu ve Kırım'dan İstanbul'a gelen ve "Yerli" denilen Ermeniler ile İran ve Kafkasya'dan gelen ve "Doğulu" ya da "Taşralı" denilen Ermeniler Patrik seçimi nedeniyle mücadeleye girişmişler, birbirlerini Osmanlılara şikâyet etmişler ve yönetimin kendi lehlerine müdahalesini sağlamaya çalışmışlardır. Osmanlılar ise Ermeni grupları ve iç sorunları karşısında ısrarla tarafsız kalmışlardır. Bu mücadeleyi

"Doğulu"ların kazanması üzerine Patrikliğe ruhanî olmayan kişiler de getirilmeye başlanmış, mevki ve unvan çatışması zaman zaman kanlı kavgalara dönüşmüştür. Osmanlılar bu aşamada duruma müdahale etmişler ve Ermenilerin birbirlerini kırmalarını önlemişlerdir.

Mezhep kavgaları Ermenileri birbirlerine düşüren bir diğer etken olmuştur. Özellikle yabancı müdahaleler sonucu Ermeniler arasında katoliklik ve protestanlığın yayılması Gregoryen Ermenilerde büyük bir infial uyandırmış ve Gregoryen Ermeniler Osmanlı yönetimine başvurarak bu durumun önlenmesini istemişlerdir. Osmanlı yönetimi Ermenilerin iç sorunu saydığı bu gelişmeye müdahale etmeyince yine kanlı kavgalar görülmüş ve protestanlığı kabul eden Ermeniler Çuhacıyan ve Tahtacıyan adlı Patrikler tarafından aforoz edilmişlerdir(6). Daha sonra katolikler arasında da Vatikan'a bağlı olup olmamak konusunda çatışmalar çıkmış, Papa Vatikan'a bağlı olmayan Ermenileri aforoz etmiş, Osmanlı yönetimi duruma müdahale ederek 1888'de bu iki katolik grubu barıştırmıştır.

Osmanlıların gayrîmüslimlere gösterdiği bu engin hoşgörü İmparatorluğu, çöküş yıllarına kadar, dinî zulümden kaçan bütün insanlar için her zaman sığınabileceği bir ülke haline getirmiştir. Bir mezhepteki hristiyanların zulmüne uğrayan diğer mezhepteki hristiyanlar ile katoliklerin ağır işkencelerine maruz kalan museviler kurtuluşu Osmanlılara sığınmakta bulmuşlardır. Bunun en belirgin örneği, gerek XV. yüzyıl sonlarında İspanya'nın katoliklerce yeniden işgalini müteakip, gerek daha sonraki yüzyıllarda Fransa, Orta Avrupa ve Rusya'daki hristiyan baskısından kaçan musevilerin Osmanlı İmparatorluğuna göç etmeleridir.

Gerçekler böyle olduğuna göre, Türklerin gayrîmüslimlere ve Ermenilere kötü muamele ettikleri, baskı yaptıkları ve ezdikleri gibi iddialar ileri sürmek için herhalde mantık, vicdan, sağduyu, hakkaniyet ve tarih bilgisinden yoksun bulunmak ya da önyargılı olmak gerekir, çünkü başka bir izah tarzı yoktur.

Tarihin bu iddiayı yalanladığı çok sayıda yabancı tarihçi ya da yazarın eserlerinde de ortaya konulmuştur.

Asoghik ve Mateos'dan Voltaire, Lamartine, Claide Farrère, Pierre Loti, Noguères, İlone Caetani, Philip Marshall Brown, Michelet, Sir Charles Wilson, Politis, Arnold, Bronsart, Roux, Grousset, Edgar Granville, Garnier, Toynbee, Lewis, Price, Bombaci ve Shaw'a kadar uzanan ve bazılarının hiç de Türk dostu damgası vurulmayacak pek çok tarihçi ve yazar Türklerin bu konudaki hakkını teslim etmişlerdir.

Bunlardan bir kısmına atıflarda bulunarak ve neler söylediklerini görerek bu bahsi kapatmak istiyoruz.

(5) Türk Ermenilerinden Gerçekler, Jamanak Yayını, İstanbul, 1980, sayfa 4 ve KOÇAŞ, Sadi; Tarih Boyunca Ermeniler ve Türk - Ermeni İlişkileri, Ankara, 1967, sayfa 92 -115.

(6) SCHEMSI, Kara; Turcs et Arméniens devant l'Histoire, Genève, Imprimerie Nationale, 1919, sayfa 19.

Voltaire:

"Büyük Türk çeşitli dinlerden 20 milleti barış içinde yönetmektedir. Türkler hristiyanlara savaşta ılımlı, zaferde yumuşak olmayı öğretmişlerdir."

Philip Marchall Brown:

"Türkler kazandıkları büyük zafere rağmen fethettikleri yerlerin halkına, kendilerini kendi yasa ve gelenekleri uyarınca yönetme hakkını cömertçe bahşetmişlerdir."

Venizelos Hükümetinin Dışişleri Bakanı Politis:

"Türkiye'deki Rumların çıkarları Türklerden başka hiçbir güç tarafından bu kadar iyi korunamazdı."

J.W. Arnold:

"Türk ordularınının fethettikleri yerlerde din ve kültüre müdahale etmediği tarihin inkâr edemeyeceği bir gerçektir."

Alman Generali Bronsart:

"Türkler, kendilerine dokunulmadığı takdirde, başka dinlerden olanlara karşı dünyanın en hoşgörülü insanlarıdır."

Son olarak şu örneği verelim: Napolyon Bonapart, Akka yenilgisi üzerine Osmanlı İmparatorluğundaki katolik Ermenileri yönetime karşı ayaklandırmayı ve bir tür intikam almayı düşünür. Bunun mümkün olup olmayacağını İstanbul'daki Büyükelçisi Sebastiani'den sorar. Büyükelçinin yanıtı çok açık ve kesindir:

"Ermeniler hayatlarından o kadar memnundurlar ki, buna imkan yoktur."

SORU 4: TÜRKLER ERMENİLERİ 1890'LARDAN İTİBAREN KATLETMEYE Mİ GİRİŞMİŞLERDİR ?

XIX. yüzyılın ikinci yarısında bir "Ermeni Sorunu"ndan sözedilmeye başlandığını görmekteyiz.

"Ermeni Sorunu" için bir başlangıç noktası aramak gerekirse, bunun 1856 İslahat Fermanı ya da 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve bunun izleyen Ayastefanos Anlaşması ve Berlin Konferansında bulmak mümkündür. Ancak biz, biraz daha gerilere, 1820'lere kadar gitmenin meselenin anlaşılması bakımından daha yararlı olacağı kanısındayız.

Çarlık Rusyası bu dönemde dünya güç dengesinde giderek daha önemli bir devlet olarak ortaya çıkmaktadır. Bu emperyalist güç komşu olduğu Osmanlı Devleti topraklarını bir tür doğal gelişme alanı olarak kabul etmekte olup Osmanlıların sırtından güneye ve güneybatıya yayılmak peşindedir. Nitekim, Yunanistan'ın Osmanlılardan ayrılarak bağımsız olması büyük ölçüde Rusya'nın bu politikası sonucudur. Bu politikanın başta gelen unsurlarından biri de, Rusya'ya göre, Osmanlı hristiyanlarının hamisi olmaktır. Bu ise, Rusları ortodoks Rumların yanı sıra Gregoryen Ermenilerle de ilgilenmeye sevk etmektedir.

Rusya, Batı'da Balkanlara nüfuz etmeye çalışırken, Doğu'da da Kafkasya'ya inmektedir. Bu gelişme Kafkasya'daki Eçmiyazın Ermeni kilisesini Rus tesiri altına sokmaya başlamıştır. Eçmiyazın ise Gregoryen Ermenilerin büyük çoğunluğunun bağlı oldukları dinsel merkezdir.

Eçmiyazın Kilisesi kısa sürede Rus nüfuzuna girmiş, hatta Katolikos Nerses Aratarakes 60 bin kişilik bir Ermeni kuvvetinin başında 1827-28 Rus-İran Savaşına Ruslar safında katılmıştır.

Rusların Osmanlı Ermenilerine sızmaya çalışması da Eçmiyazın Kilisesi aracılığıyla olmuş ve 1844'den itibaren İstanbul Ermeni Patrikhanesindeki ayinlerde Eçmiyazın Katolikosunun adı anılmaya başlamıştır.

Osmanlı hristiyanlarının hamisi olmaya niyetlenen yalnız Rusya değildir. İngiltere ve Fransa da Osmanlı Ermenilerini protestanlık ve katolikliğe kazanmak amacındadırlar. Bunda başarılı olmaları üzerine 1830'da İstanbul'da Ermeni Katolik Kilisesi, 1847'de de Protestan Kilisesi kurulmuştur. Ancak ne bu gelişmeler olup biterken, ne de 1856'da İslahat Fermanı ilân edilirken bir "Ermeni Sorunu" söz konusu değildir.

Toplumsal düzenin Batı modelinde yeniden örgütlenmesi anlamına gelen İslahat Fermanı müslümanlarla gayrimüslimleri aynı statüye getiriyor ve gayrimüslimlere tanınmış bulunan ayrıcalık ve ruhanî muafiyetlere de bu nedenle son veriyordu. Bu Ferman üzerine Ermeni Patrikhanesince hazırlanan Ermeni Milleti Nizamnamesi Osmanlı Hükümetine

sunulmuş ve 29 Mart 1862'de onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Nizamname ile Ermeni toplumunun içişlerini görüşmek üzere 140 üyelik bir meclis kurulmuş, bunun 20 üyesinin İstanbul kilisesi mensuplarından, 80 üyesinin İstanbul'daki kilise cemaatlerinden ve 40 üyesinin taşradan seçilmesi öngörülmüştü.

İslahat Fermanı Rusya'nın yanısıra, İngiltere ve Fransa'ya da Ermenilerle daha çok ilgilenmeye sevk etmiş, bu ise Rusya'yı Ermenilerle ilgisini yoğunlaştırmaya yöneltmiştir.

Bu ilginin altında bu devletlerin Ermenilere duydukları sempati değil, kendi emperyalist çıkarları yatmaktadır.

Bunun neden böyle olduğunu görmek için dünyada o dönemde mevcut güç ilişkilerine ve nüfuz mücadelesine bakmak lâzımdır.

Bu nüfuz ve çıkar mücadelesinin önemli alanlarından biri de Osmanlı Devletidir. İzlenen yeni politikanın temel taşlarından biri ise Osmanlı Devletindeki hristiyan unsurları ve özellikle Ermenileri Osmanlılara karşı kullanmak olmuş ve Ermenilere, gerçekleşmeyeceği kendilerince de bilinmesine rağmen, Doğu Anadolu'da hayalî bir Ermenistan vaadedilmiştir.

"Ermeni Sorunu" nun 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve Osmanlıların bu savaşı kaybetmeleri sonucu meydana gelen gelişmeler üzerine çıkması bunun belirgin kanıtıdır.

Savaş sona ererken İstanbul Ermeni Patriği Nerses Varjabedian Eçmiyazin Katolikosluğu aracılığıyla Rus Çarı'ndan Rusya'nın Doğu Anadolu'da işgal ettiği toprakları Osmanlılara geri vermemesini istemiş, bununla da yetinmeyerek savaş sonunda Ayastefanos'daki Rus karargâhına gidip Grandük Nikola ile görüşmüş ve Doğu Anadolu'nun Ruslar tarafından ilhâkını, bu olmazsa bölgeye Bulgaristan'a olduğu gibi özerklik verilmesini, bu da mümkün değilse bölgede Ermeniler lehine islahat yapılmasını ve bu islahat tamamlanana kadar Rus ordusunun geri çekilmesini talep etmiştir. Patriğin son talebi Ruslarca kabul edilmiş ve Ayastefanos Anlaşmasına 16. Madde olarak girmiştir(7). Patrik Varjabedian'ın Osmanlı vatandaşı olduğunu hatırlatmaya sanırız gerek yoktur.

Doğu Anadolu'daki Rus işgali Rusya'ya Osmanlı Ermenileri üzerindeki etkisini arttırma olanağı sağlamış ve Rus ordusundaki Ermeni subaylar Osmanlı Ermenilerini devlet aleyhine kışkırtmaya çalışmış ve Ermenilere "*Balkanlardaki hristiyanlar gibi Osmanlılardan ayrılarak kendi muhtar devletlerini kurabileceklerini*" telkin etmişlerdir.

Rusların niyetini sezen İngiltere Ayastefanos Anlaşmasına karşı çıkmıştır. Zira, Doğu Anadolu'da Rusya himayesinde kurulacak bir Ermenistan İngiltere'nin Basra Körfezi ve

Hindistan yolunun güvenliğini tehlikeye düşürecektir. Bunun üzerine İngiltere, Osmanlılardan Kıbrıs'ı kopararak bunun karşılığında Ayastefanos Anlaşmasının değiştirilmesini sağlamış ve Berlin Konferansında Rusya'nın Kars, Ardahan ve Batum dışında işgal ettiği topraklardan hemen geri çekilmesi ve Ermeni islahatının bunun ardından yapılması kararlaştırılmış, üstelik islahatın 5 büyük devletin denetiminde uygulanması öngörülmüştür. Bu tarihten itibaren İngiltere "Ermeni islahatı" nı kendi meselesi olarak görecektir.

Berlin Konferansına İstanbul Ermeni Patrikhanesinden de bir heyet katılmış ve isteklerini kabul ettiremeyen bu heyet İstanbul'a "*mücadele ve ayaklanmaya girişilmedikçe hiç bir şey elde edilemeyeceği*" yargısıyla dönmüştür.(8)

Ayastefanos Anlaşması ile eline geçirdiği büyük fırsatı Berlin Konferansı ile kaybeden, ayrıca Batı'da Yunanistan ve Bulgaristan'ı İngiliz nüfuzuna terketmek zorunda kalan Rusya Doğu Anadolu'yu doğrudan ilhak etmeyi amaçlayan bir politika izlemeye başlamış, bu politikasında yine Ermenileri kullanmayı denemiştir.

İngiltere ve Rusya'nın Ermeniler üzerindeki mücadelesi, Türk düşmanlığıyla ünlü Fransız yazar René Pinon'un şu sözleriyle açıkça görülmektedir:

"Rus ve İngiliz nüfuzu Ermenilerin sırtında çarpışmıştır. Ermenistan İngiltere'nin elinde Rus yayılmacılığına karşı ileri bir karakol olmuştur."

1880'de İngiltere'de Gladstone Hükûmetinin iktidara gelmesi bu mücadeleyi daha da yoğunlaştırmıştır. İngiltere artık Rusya'ya karşı Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü korumak politikasını terketmiş ve Osmanlı İmparatorluğunu parçalayıp kendisine dost küçük devletler kurmayı ve bunları Rusya'ya karşı tampon olarak kullanmayı öngören bir politikayı benimsemiştir. İngiltere'ye göre bu tampon devletçiklerden biri de Ermenistan olacaktır.

Bu yeni politikanın ilk sonuçları İngiliz basınında Doğu Anadolu'dan Ermenistan diye söz edilmesi, Doğu Anadolu'nun en ücra köşelerinde bile İngiliz Konsoloslukları açılması, bölgedeki protestan misyonerlerin sayısının hızla artması ve Londra'da bir İngiliz-Ermeni Komitesinin kurulmasıyla görülmüştür.

Rusya ve İngiltere'nin Ermenileri kendi emellerine nasıl alet ettikleri çok sayıda Ermeni ve yabancı kaynak tarafından da belgelenmiştir.

Ermeni Patriği Horen Aşıkyan "*Ermeni Tarihi*" adlı eserinde şunları yazmıştır:

"Türkiye'nin çeşitli yerlerine dağılmış çok sayıda protestan misyoner İngiltere lehine

(7) URAS, Esat; a.g.e., sayfa 212-215.

(8) URAS, Esat; a.g.e., sayfa 250-251.

propaganda yapmakta, Ermenilerin İngiltere sayesinde muhtariyete kavuşacaklarını ileri sürmektedirler. Kurdukları okullar gizli tasarıların yuvasıdır."

Ermeni din adamı Hrant Vartabed'e göre de "Osmanlı ülkesinde protestan topluluklar kurulması ve bunların İngiltere ve ABD tarafından himaye edilmesi uygarlık iddiasındaki Batılı güçlerin en kutsal duygu olan din duygusunu bile sömürmekten kaçınmadıklarını göstermektedir." Vartabed, Eçmiyazın Katolikos'u V. Kevork'u da Çarlık Rusyasına alet olmak ve Anadolu Ermenilerine ihanet etmekle suçlamıştır.(9)

Bir başka teşhis İstanbul'daki Fransız Büyükelçisi Paul Cambon'a aittir. Cambon 1894'de Paris'e gönderdiği bir raporda şöyle demektedir.

"Gladstone gayrîmemnun Ermenileri örgütlemiş, disiplin altına almış, onlara destek vaadinde bulunmuştur. Bundan sonra propaganda komitesi ilhamını aldığı Londra'ya yerleşmiştir."

Jean-Paul Garnier şunları söylemektedir:

"Millet-i Sadıka diye adlandırılan Ermeniler, Ruslar ve protestan misyonerlerce tahrik edilmiş ve Berlin Konferansına sanki zulüm görmüş bir halkmış gibi başvurmuşlardır."

Edgar Granville, "Rus tahrikinden önce Osmanlı ülkesinde hiç bir Ermeni hareketi olmadığı; Çar himayesinde bir Ermenistan gibi hayaller yüzünden masum insanların acı çektiklerini" kaydetmiş ve "asıl büyük canilerin Çarlar olduklarını", "Ermeni hareketlerinin Doğu Anadolu'nun Rusya'ya ilhakını amaçladığını" vurgulamıştır.

Ermeni yazar Kaprielian Ermeni Krizi ve Yeniden Doğuş adlı kitabında "ihtilâl vaad ve telkinlerini Ruslara borçlu olduklarını" iftiharla belirtmiştir.

Taşnak yayın organı Hairenik 28 Haziran 1918 tarihli sayısında şu itirafta bulunmaktadır;

"Türkiye'deki Ermeniler arasında ihtilâlcı ruhun uyanması Rus kışkırtmaları sonucudur. Rusya sınır halklarında her türlü merkezkaç eğilimi teşvik etmiştir."

Bu gerçekler karşısında, Ermeni sorunun ardında emperyalizmin Osmanlı İmparatorluğunu parçalama ve paylaşma politikalarının yattığını söylemek güç olmayacaktır.

(9) SCHEMSI, Kara; a.g.e., pp. 20 - 21.

Bu politika çerçevesinde 1880'den itibaren Doğu Anadolu'da bazı Ermeni komiteleri kurulmaya başlamış, Van'da "Kara Haç" ve "Armenakan", Erzurum'da "Vatan Koruyucuları" adlı komiteler teşkil edilmiştir. Bu komiteler yerel düzeyde kalmış ve Osmanlı yönetiminden bir şikâyeti olmayan ve refah ve barış içinde yaşamaya devam eden Ermeni halkının büyük çoğunluğunun bu faaliyete rağbet etmemesi nedeniyle etkili olamamış ve zamanla varlıkları da sona ermiştir.

Osmanlı Ermenilerini içeride kurulan komiteler yoluyla devlete karşı harekete geçirmek mümkün olamayınca, bu kez bir başka yol denenmiş ve Rus Ermenilerine Osmanlı toprakları dışında komiteler kurdurtulmuştur. Böylece 1887'de Cenevre'de Hınçak, 1890'da Tiflis'de Taşnak Komiteleri ortaya çıkmıştır. Bu komitelere hedef olarak Anadolu toprakları ve amaç olarak Osmanlı Ermenilerini "kurtarmak" gösterilmiştir.

Ermeni propogandasının bugünkü öncülerinden Louise Nalbandian Hınçak Komitesi için şöyle demektedir:

"(Ermeni) Halkın(ın) duygularını harekete geçirmek için tahrik ve teröre ihtiyaç vardır. Halk, düşmanlarına karşı kışkırtılacak ve aynı düşmanın misilleme faaliyetinden yararlanılacaktır. Terör, halkı korumak ve Hınçak programına güven duymasını sağlamak için bir yöntem olarak kullanılacaktır. Parti (komite), Osmanlı Hükûmetini terorize etmeyi amaçlamıştı. Bu suretle rejimin prestiji azaltılacak ve tam anlamıyla dağılması için çaba harcanacaktı. Terorist taktiklerin tek odak noktası hükûmet olmayacaktı. Hınçaklar, o sırada hükûmet hesabına çalışan en tehlikeli Ermeni ve Türkleri öldürmek istiyor ve bütün casus ve muhbirleri yok etmeye çalışıyorlardı. Parti (komite), bütün bu terorist faaliyetlerde bulunabilmek üzere kendisine özgü bir kuruluş meydana getirecekti."(10)

K.S. Papazian ise Taşnak Komitesi hakkında şunları yazmaktadır:

"Komitenin programı isyan yoluyla Türkiye Ermenistanı'na siyasî ve ekonomik özgürlük sağlamaktır... Komitenin 1892 yılında yapılan Genel Kurulunda kararlaştırılan programın 8. metodu Hükûmet yöneticilerini ve hainleri terorize etmek, 11. metodu ise Hükûmet kuruluşlarını tahrip etmek ve yağmalamaktır."(11)

Taşnak kurucularından ve ideologlarından Dr. Jean Loris-Melikoff, "Komitenin çıkarlarının Ermeni toplumunun çıkarlarından önde geldiğini ve amaçların gerçekleşmesi uğruna zengin Ermenilerden terör yoluyla para toplandığını" kabul etmektedir (12). Yine

(10) NALBANDIAN, Louise; Armenian Revolutionary Movement, University of California Press, 1963, sayfa 110-111.

(11) PAPAZIAN, K. S.; Patriotism Perverted, Boston, Baika Press, 1934, sayfa 14 -15.

(12) LORIS-MELIKOFF, Dr. Jean; La Révolution Russe et les Nouvelles Républiques Transcausiennes, Paris, 1920, sayfa 81.

Taşnak ideologlarından Varandian, "*History of the Dahmagizoutune*" (Paris,1932) adlı kitabında aynı itiraflarda bulunmaktadır.

Ermeni yazarların da açıkça kaydettikleri gibi amaç Anadolu'da isyanlar çıkarmak, yöntem ise terördür. Ermeni komiteleri bu programlarını uygulamaya koymak için zaman kaybetmemişler ve çeşitli ayaklanma girişimlerinde bulunmuşlardır.

Ayaklanma teşebbüsleri önce Hınçaklardan gelmiş, daha sonra Taşnaklar da bu yolu izlemişlerdir. Bütün ayaklanma girişimlerinin ortak özelliği bunların Osmanlı ülkesine dışarıdan gelen komitecilerle planlanmış ve gerçekleştirilmiş olmasıdır.

İlk isyan 1890'daki Erzurum isyanıdır. Bunu yine aynı yıl meydana gelen Kumkapı gösterisi, 1892-93'de Kayseri, Yozgat, Çorum ve Merzifon olayları, 1894'de Sasun isyanı, 1895'de Babiâli gösterisi ve Zeytun isyanı, 1896'da Van isyanı ve Osmanlı Bankasının işgali, 1903'de 2. Sasun isyanı, 1905'de Padişah Abdülhamid'e suikast teşebbüsü, 1909'da Adana isyanı takip etmiştir.

Bütün bu isyan ve olaylar Ermeni Komitelerince Ermenilerin "*Türklerce katledilmesi*" olarak tanıtılmış ve Batı ülkelerine, hristiyan kamuoylarına bu şekilde yansıtılarak büyük bir gürültü koparılmıştır. Bu amaçla hiçbir yalandan kaçınılmamış, olaylar tahrif edilmiştir. Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar dağılmış hristiyan misyonerler ile büyük devletlerin Konsoloslukları ve İstanbul'daki Büyükelçilikler bu propagandanın batı kamuoylarına iletilmesinde ve benimsetilmesinde büyük bir rol oynamışlardır. Buna Batı basınının bu yoldaki yayınları da eklenince, hristiyan kamuoyları Ermenilerin gerçeklerle hiçbir ilgisi bulunmayan mesajlarını benimsemeye başlamışlardır. Esasen, kendi devletlerinin politikaları da bu mesajların benimsenmesini gerektirmekteydi. Üstelik, Batı'ya göre bu "*hristiyanlarla müslümanlar arasındaki bir çatışmaydı ve vahşi müslümanlar masum hristiyanları katletmekteydi.*" Öyle ise, yapılacak iş müslümanlara karşı hristiyan Ermenileri desteklemek ve himaye etmektir. Gerçekten de böyle yapılmıştır.

Ancak meselenin aslının hiç de böyle olmadığı ve Ermeni komitelerinin bu propagandasının altında büyük devletleri Osmanlılara karşı silâhlı müdahaleye zorlamak amacının yattığı belgelerle sabittir.

İstanbul'daki Ermeni Patriği daha 6 Aralık 1876'da İngiliz Büyükelçisi Elliot'a "*eğer Avrupa'nın bu işe müdahalesi ve dikkatinin çekilmesi için ihtilâl ve isyan çıkarmak lâzımsa, bunu yapmanın hiç de zor bir şey olmadığını*" söylemiştir.(13)

(13) İngiliz Dışişleri Arşivi, F.O. 424/46, sayfa 205-206, No.336.

İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Currie 28 Mart 1894'de İngiliz Dışişlerine şu raporu göndermiştir:

"*Erzurum'daki ihtilâlcilerin hedefi karışıklıklar çıkararak Osmanlıların karşılık vermesini temin etmek ve böylece yabancı ülkelerin duruma müdahale etmesini sağlamaktır.*"(14)

Erzurum'daki İngiliz Konsolosu Graves 28 Ocak 1895'de İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliğine yolladığı mesajda, "*Komitelerin amaçlarının genel bir memnuniyetsizlik yaratarak Türk Hükûmeti ve halkının hayalî acılarına, dolayısıyla durumu düzeltme gereğine çekmek*" olduğunu bildirmiştir.(15)

Yine Graves New York Herald Muhabiri Sydney Whitman'ın "*eğer bu memlekete hiç bir Ermeni komitecisi gelmemiş olsaydı ve Ermenileri isyana kıskırtmasaydılar, bu çarpışmalar olur muydu?*" şeklindeki sorusuna şu yanıtı vermiştir:

"*Tabii ki hayır, sanmam ki bir tek Ermeni öldürülmüş olsun.*"(16)

Van'daki İngiliz Muavin Konsolosu Williams 4 Mart 1896 tarihli yazısında "*Taşnak ve Hınçakların kendi vatandaşlarını terorize ettiklerini, aşırılık ve çılgınlıklarıyla müslüman halkı kıskırttıklarını, reformların uygulanması için girişilen tüm çabaları felce uğrattıklarını ve bütün Anadolu'da olup bitenlerden Ermeni komitelerinin cinayetlerinin sorumlu olduğunu*" belirtmiştir.(17)

Adana'daki İngiliz Başkonsolosu Doughty Wily 1909'daki bir raporunda "*Ermenilerin yabancı müdahaleyi sağlamaya çalıştıklarını*" yazmıştır.(18)

Bitlis ve Van'da Rus Başkonsolosluğu yapan General Mayewski 1912 tarihli bir raporunda şunları kaydetmiştir:

"*1895 ve 1896 yıllarında Ermeni komiteleri Ermenilerle yerel halk arasında öyle bir kuşku yaydılar ki, bu bölgelerde herhangi bir reformun yürütülmesi imkânsız hale gelmişti. Ermeni din adamları hemen hemen hiçbir dinî eğitim gayreti içinde değillerdi. Buna karşılık, milliyetçilik fikirlerini yaymak için çok çalıştılar. Bu tür düşünceler esrarengiz manastırların duvarları içinde gelişti ve dinî görevlerin yerini hristiyanların müslümanlara olan düşmanlığı aldı. 1895 ve 1896 yıllarında Asya Türkiyesi'nin pek çok*

(14) İngiliz Mavi Kitabı, No. 6 (1894); sayfa 57.

(15) İngiliz Mavi Kitabı, No. 6 (1894), sayfa. 222-223.

(16) URAS, Esat; a.g.e., sayfa 426.

(17) İngiliz Mavi Kitabı, No. 8 (1896), sayfa108.

(18) SCHEMSI, Kara; a.g.e., sayfa11.

vilâyetinde çıkan ayaklanmaların sebebi ne Ermeni köylülerin büyük sefaleti, ne de maruz buldukları baskı idi. Zira bu köylüler komşularından çok daha zengin ve müreffehler. Ermenilerin ayaklanması şu üç sebepten ileri geliyordu:

1. Bunların siyasî konularda bilinen tekâmülleri,
2. Ermeni kamuoyunda milliyetçilik, kurtuluş ve bağımsızlık fikirlerinin gelişmesi,
3. Bu fikirlerin Batı hükûmetlerince desteklenmesi ve Ermeni din adamlarının telkin ve çabalarıyla yayılması."(19)

Mayewski, Aralık 1912 tarihli bir başka raporunda, "Taşnak komitesinin Ermenilerle müslümanları birbirine düşürerek durumu karıştırmaya ve Rus müdahalesine zemin hazırlamaya çalıştığını" vurgulamıştır.(20)

Nihayet, Taşnak ideologu Varandian "Avrupa'nın müdahalesini sağlamak istediklerini" itiraf etmiş(21), Papazian'da "isyanların amacının Avrupa devletlerinin Osmanlı Devletinin içişlerine karışmalarını sağlamak olduğunu" yazmıştır.(22)

Ermeni komiteleri her isyanı, bu isyandan hemen sonra Avrupalıların müdahalede bulunacakları propagandasıyla çıkarmışlardır. Bu propagandaya komitecilerden bazıları da inanmış, Osmanlı Bankasının işgali olayında saatlerce İngiliz donanmasının gelişini gözleyen komiteci Armen Aknomi kaderine küserek intihar etmiştir.

Gerek Ermeni yazar ve komitecilerin, gerek Ermenileri destekleyen İngiliz ve Rus diplomatlarının ifadelerinden de açıkça görüldüğü üzere, Ermeni ayaklanmasının nedeni ne sefalet, ne islahat, ne de baskıya tâbi tutuldukları iddiasıdır. Ayaklanmanın nedeni Batılılar ile Rusya'nın Ermeni komiteleri ve kilisesi ile işbirliği halinde Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak istemeleridir.

Osmanlılar ise bu isyanlar karşısında, her devletin yapacağını yapmışlar ve isyanları bastırmak için asilerin üzerine kuvvet göndermişlerdir. İsyancılar, Ermeni halkının çoğunluğunun komitelerin faaliyetini benimsememesi nedeniyle kısa sürede bastırılabilmiştir. Ancak, yukarıda da değinildiği gibi, her isyanın bastırılması yeni bir "katliam" olarak sunulmuştur.

(19) General MAYEWSKI; Statistique des Provinces de Van et de Bitlis, sayfa 11-13.

(20) SCHEMSI, Kara; a.g.e., sayfa 11.

(21) VARANDIAN, Mikayel; History of the Dashnagtzoutune, Paris, 1932, sayfa 302.

(22) PAPAŞIAN, K. S.; a.g.e., sayfa 19.

Yakalanan komiteci teroristler yine büyük devletlerin yardımıyla serbest bırakılmışlardır. Zeytun isyanının, Osmanlı Bankası işgalinin ve padişah Abdülhamid'e yapılan suikast girişiminin elebaşları büyük devletlerin müdahaleleriyle ellerini kollarını sallayarak Osmanlı topraklarını terkedebilmişler, üstelik düzenlenen sahte pasaportlarla yeni cinayetler işlemek üzere tekrar geri dönebilmişlerdir.

Ancak, gerek Ermeni komitelerinin, gerek büyük devletlerin gözden uzak tuttukları temel bir unsur vardır: Ermeniler adına talep edilen topraklarda yaşayan Ermeniler küçük bir azınlıktır.

Ermenilerin üzerinde özerk bir Ermenistan kurulmasını istedikleri 6 doğu vilâyeti Erzurum, Bitlis, Elaziz, Diyarbakır ve Sivas'tır. Ermeni toprak istekleri zamanla gelişecek ve Adana, Halep ve Trabzon'u kapsayacaktır. Şimdi, Batı kaynakları içinde doğu illerinde Ermeni nüfusunu en yüksek gösteren Fransız sarı Kitabını esas alarak bu vilayetlerin nüfus yapıları ile Ermeni nüfusunun toplam nüfusa oranlarını görelim.

	Toplam Nüfus	Gregoryen Ermeni Nüfusu	Ermeni Oranı (%)
Erzurum	645,702	134,967	20.90
Bitlis	398,625	131,390	32.96
Van	430,000	80,798	18.79
Elaziz	578,814	69,718	12.04
Diyarbakır	471,462	79,129	16.78
Sivas	1,086,015	170,433	15.68
Adana	403,539	97,450	24.14
Halep	995,758	37,999	3.81
Trabzon	1,047,700	47,200	4.50

Tablodan da anlaşılacağı üzere, Ermeniler bu vilayetlerden hiç birinde nüfusun 1/3'ünü bile oluşturamamaktadır. Ermeni nüfusunun genel nüfusa oranı ise %15'tir. Encyclopedia Britannica da 1910 baskısında bu oranı vermektedir.

Burada, hayali bir Ermenistan vaadiyle Ermenileri Osmanlı Devletine karşı kıskırtan Rusya'nın kendi ülkesinde Ermenilere nasıl muamele ettiğini ve asıl niyetlerinin ne olduğunu kısaca belirtmekte yarar görüyoruz.

Rusya Kafkaslara indiğinde Kafkas Ermenilerini Ruslaştırmayı ve ortodokslaştırmayı öngören bir politika izlemeye başlamıştır. Bu amaçla 1836'da Polijenia kanunu çıkarılmış,

Eçmiyazin Katolikosluğunun yetkileri kısıtlanmış, Katolikos tayini Çarın görev alanına girmiştir. 1882'de Ermeni gazeteleri ile okulları kapatılmış, 1903'de ise bu kez Ermeni kilisesi, kurum ve okullarının mal varlığına el konulmuştur. Özetle, Rus Dışişleri Bakanı Lebonof Rostowski'nin ünlü deyimiyile "Ermenisiz bir Ermenistan" hedef alınmıştır. Bu deyim, son yıllarda, bazı Ermeni yazarlarca Osmanlı Yönetimine atfedilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu husus da Ermeni propagandasının karakteri hakkında belirgin bir fikir verebilmektedir.

Rusya'nın Ermenilere yaptığı baskı ve zulüm gerek Ermeni, gerek yabancı yazarlarca ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Biz şu iki örneği vermekle yetiniyoruz:

Ermeni tarihçi Vartanyan Ermeni Harekâtının Tarihi adlı kitabında şunları yazmaktadır:

"Osmanlı Ermenisi Çarlık Rusyası Ermenisine göre gelenek, din, edebiyat ve dil itibariyle tamamen serbestti."

Edgar Granville de "Rus mezalimine karşı Ermenilerin tek sığınağının Osmanlı Devleti olduğunu" kaydetmektedir.

Rusya'nın asıl niyeti Doğu Anadolu'da bir Ermeni Devleti kurulmasını sağlamak değil, bu toprakları ilhak etmektir. I. Dünya Savaşı içinde yapılan Osmanlı İmparatorluğunun paylaşılması anlaşmalarında Ermenilerin üzerinde muhtar bir devlet kurmayı hayal ettikleri topraklar Rusya ve Fransa arasında taksim edilmiştir. Rus Çarı de Eçmiyazin Katolikosuna "Rusya'da bir Ermeni meselesi olmadığını" söyleyerek Rus niyetini açıkça dile getirmiştir.

Ermeni yazar Boryan bu hususu şu sözleriyle isabetle teşhis etmiştir:

"Çarlık Rusyası hiçbir zaman Ermeni muhtariyetini sağlamak istememiştir. Bu nedenle Ermeni muhtariyeti için çalışan Ermeniler aslında Rusya'nın Doğu Anadolu'yu ele geçirmesi için Çarlık ajanı olarak faaliyet göstermişlerdir."

Öyle ise, Ruslar Ermenileri yıllarca aldatmışlar ve Ermeniler boş bir hayal peşinde koşmuşlardır.

SORU 5: "SOYKIRIM" TERİMİ NE ANLAMA GELMEKTEDİR ?

Bu terim belli tanımı olan bir suça ilişkindir ve o tanım İkinci Dünya Savaşından sonra hazırlanarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 9 Aralık 1948 günlü kararıyla onaylanıp 11 Ocak 1951'de yürürlüğe giren "Soykırımın Önlenmesine ve Cezalandırılmasına ilişkin Sözleşme" adlı uluslararası bir sözleşmeyle yapılmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi imzalayıp onaylamıştır.

Anılan sözleşmede soykırımı suçunun tanımlanması üç unsur içermektedir. Herşeyden önce ulusal, etnik, ırki veya dini bir grup bulunmalıdır. Sonra bu grup, sözleşmede sayılan "grup mensuplarının öldürülmesi" eyleminden "bir grubun çocuklarının başka bir gruba zorla nakledilmesi" ne kadar uzanan ve "grubun fizik varlığını sona erdirecek yaşama koşullarına tabi tutulması" eylemini de içeren bazı muamelelere tabi tutulmalıdır. Fakat bu suçun üçüncü unsuru daha önemlidir. Söz konusu grubu "kısmen veya tamamen yok etme kastı"nın mevcut olması gerekir.

Bu kilit ibare savaşılar, isyanlara vs. ilişkin başka amaçların sonuçları olan diğer "adam öldürme"lerden, soykırımı ayırdeder. Adam öldürme fiili ulusal, etnik ırki veya dini bir grubun üyelerini sırf bu grubun üyeleri oldukları için açık veya örtülü bir şekilde yoketmeyi hedef aldığı zaman soykırımına dönüşür. Sayılarının büyüklüğü, ancak gruba yönelik böyle bir kastın belirtisi olarak ele alınabilirse anlam kazanır. Bu nedenledir ki, Vietnam savaşına ilişkin Russel Mahkemesi vesilesiyle soykırımından sözeden Sartre'ın dediği gibi, böyle bir kastın örtülü bile olsa varlığını kanıtlamak için objektif olayları incelemek gerekir.(23)

(23) Soysal Mümtaz, Orly Saldırısı Davası 19 Şubat-2 Mart 1985, Şahit ve Avukat Beyanları, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1985, sayfa 8.

SORU 6: TÜRKLER ERMENİLERİ 1915'DE PLANLI VE SİSTEMLİ BİR SOYKIRIMA TÂBİ TUTMUŞLAR MIDIR ?

I. Dünya Savaşının başlaması ve Osmanlı Devletinin 1 Kasım 1914'de İtilâf Devletlerine karşı Almanların yanında savaşa girmesi Ermenilerce büyük bir fırsat olarak görülmüştür. Louse Nalbandian'ın belirttiği gibi, "Ermeni komiteleri için ivedi hedeflerini gerçekleştirecek topyekûn ayaklanmayı başlatmanın en uygun zamanı Osmanlıların savaş halinde olduğu zamandı."(24)

Komitelerin I. Dünya Savaşında faaliyete geçmesinden kuşkulanan Osmanlı Hükûmeti, savaş öncesinde, 1914 Ağustosunda Erzurum'da Taşnak yöneticileriyle bir toplantı yapmıştır. Taşnaklar bu toplantıda Osmanlıların savaşa girmesi halinde sadık vatandaşlar olarak Osmanlı orduları safında görevlerini yerine getirecekleri vaadinde bulunmuşlardır. Bu vaadlerini tutmamışlardır, zira bu toplantıdan önce Haziran ayında yine Erzurum'da düzenlenen Taşnak Kongresinde Osmanlı Devletine karşı mücadelenin sürdürülmesi kararlaştırılmıştır.(25)

Rusya Ermenileri de Rus ordusuyla birlikte Osmanlı Devletine saldırma hazırlıklarına başlamışlar, Eçmiyazın Katolikosu ile Kafkas Genel Valisi Vranzof-Daşkof arasında "Rusya'nın Osmanlılara Ermeniler için yapılacak islahatı uygulattırması karşılığında, Rusya Ermenilerinin kayıtsız şartsız Rusya'ya desteklemeleri" yolunda mutabakata varılmış(26), Katolikos daha sonra Tiflis'de Çar tarafından kabul edilmiş ve Çar'a "Anadolu'daki Ermenilerin kurtuluşunun ancak Türk egemenliğinden ayrılarak özerk bir Ermenistan teşkil etmeleri ve bu Ermenistan'ın Rusya'nın himayesiyle mümkün olabileceğini" bildirmiştir(27). Rusya'nın niyeti ise Ermenileri kullanarak Doğu Anadolu'yu ilhak etmektir.

Rusya'nın Osmanlılara savaş ilân etmesi üzerine Taşnak Komitesi, yayın organı Horizon'da şu bildiriye yayınlamıştır:

"Ermeniler en küçük bir tereddüt göstermeden İtilâf Devletlerinin yanında yer almışlar, bütün güçlerini Rusya'nın emrine vermişler, ayrıca gönüllü alayları teşkil etmişlerdir."(28)

Taşnak Komitesi örgütüne de şu talimatı vermiştir:

"Ruslar sınırı geçtiklerinde ve Osmanlı orduları geri çekilmeye başladıklarında her

yerde isyanlar çıkarılmalı, Osmanlı orduları bu suretle iki ateş arasına alınmalıdır. Osmanlı ordularının ilerlemesi halinde ise Ermeni askerler silâhlarıyla birlikte kitalarını terkedecek ve çeteler teşkil edip Ruslarla birleşeceklerdir."(29)

Hınçak Komitesi de örgütüne gönderdiği talimatta, "komitenin bütün gücüyle mücadeleye katılarak itilâf Devletlerinin ve özellikle Rusya'nın müttefiki sıfatıyla Ermenistan, Kilikya, Kafkasya ve Azerbaycan'da zaferi temin için her türlü vasıta ile İtilâf Devletlerine yardım edeceğini" bildirmiştir.(30)

Osmanlı Meclisinde Van mebusluğu yapan Papazyan ise bir bildiri yayınlamış, "Kafkasya'da gönüllü Ermeni alaylarının hazır bulundurulmasını, bunların Rus ordularının öncülükleri olarak Ermenilerin yaşadıkları bölgelerdeki kilit noktaları ele geçirmelerini ve Anadolu topraklarında ilerleyecek Ermeni alayları ile hemen birleşilmesini" istemiştir.(31)

Bütün bu emirler fazlasıyla yerine getirilmiş, Rus kuvvetlerinin Osmanlı ve Rus Ermenilerinden kurulmuş gönüllü alayları öncülüğünde Doğu'dan Osmanlı topraklarına girmesiyle birlikte Osmanlı ordularındaki Ermeniler (burada II. Meşrutiyet döneminde çıkarılan bir yasa ile Ermenilerin askere alınmalarının kabul edildiğini hatırlatalım) silâhlarıyla firar ederek Rus kuvvetlerine katılmışlar ya da çeteler kurmuşlar, yıllardır Ermeni ve misyoner okul ve kiliselerinde saklanan silâhlar ortaya çıkarılmış, askerlik şubeleri basılarak yeni silâhlar sağlanmıştır. Silâhlanan bu çeteler komitelerin "kurtulmak istiyorsan, önce komşunu öldür" talimatı üzerine erkekler cephelerde olduğu için savunmasız kalan Türk şehir, kasaba ve köylerine saldırarak katliama girişmişler, Osmanlı kuvvetlerini arkadan vurmuşlar, Osmanlı birliklerinin harekâtını engellemişler, ikmâl yollarını kesmişler, yaralı konvoylarını pusuya düşürmüşler, köprü ve yolları imha etmişler, şehirlerde ayaklanarak Rus işgalini kolaylaştırmışlardır.

Rus kuvvetleri saflarındaki Ermeni gönüllü alaylarının yaptıkları zulüm o kadar ağır olmuştur ki, Rus komutanlığı bazı Ermeni birliklerini cepheden uzaklaştırarak geri hatlara sevk etmek zorunluluğunu hissetmiştir. O dönemde Rus ordusunda görev yapan bazı subayların hatıratı bu zulme bütün açıklığıyla tanıklık etmektedir.(32)

Ermeni katliamı yalnızca Türkleri hedef almamış, Trabzon dolaylarındaki Rumlar ve Hakkari dolaylarındaki Musevîler de Ermeni çetelerince katledilmişlerdir(33). Ermeni komitelerinin amacı bu topraklar üzerinde yaşayan Ermeniler dışındaki bütün unsurları yok etmek ya da göçe zorlamak ve böylece kurulması hayal edilen Ermeni Devletinde Ermenilerin çoğunlukta olmalarını sağlamaktır.

(24) NALBANDIAN, Louise; a.g.e., sayfa 111.

(25) Ermeni Komitelerinin Amâl ve Harekât-i İhtilâliyesi, İstanbul, 1917, sayfa 144-146.

(26) TCHALKOUCHIAN, Gr.; Le Livre Rouge, Paris, 1919, sayfa 12.

(27) TCHALKOUCHIAN, Gr.; a.g.e.

(28) URAS, Esat; a.g.e., sayfa 594.

(29) HOCAOĞLU, Mehmet; Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler, İstanbul, 1976, sayfa 570-571.

(30) Ermeni komitelerinin Amâl ve Harekât-i İhtilâliyesi, sayfa 151-153.

(31) URAS, Esat; a.g.e., sayfa 596-600.

(32) Örneğin "Journal de Guerre du Deuxième Régiment d'Artillerie de Forteresse Russe d'Erzërour, 1919".

(33) SCHEMSI, Kara; a.g.e., sayfa 41-49.

Rus kuvvetleriyle birlikte sınırı ilk geçen Ermeni birliklerinin başında Armen Garo lâkabıyla tanınan eski Osmanlı mebusu Karekin Pastırmacıyan bulunmaktadır. Yine eski mebuslardan Murad lâkabıyla bilinen Hamparsum Boyacıyan Ermeni çetelerinin başında cephe gerisinde Türk kasaba ve köylerine saldırmakta ve "*Ermeni milleti için tehlike teşkil ettiklerinden Türk çocuklarının dahi öldürülmesini*" emretmektedir. Bir diğer eski mebus Papazyan çeteleriyle Van, Bitlis ve Muş dolaylarını kasıp kavurmaktadır.

Rus kuvvetlerinin 1915 Mart ayında bu kez Van yönünde harekâta geçmeleri üzerine 11 Nisan'da Van'da geniş çapta bir Ermeni isyanı başlamış, bu isyan sonucu Van Rusların eline düşmüştür. Rus Çarı II. Nikola Van'daki Ermeni komitesine 21 Nisan 1915'de bir telgraf göndererek, "*Rusya'ya yaptığı hizmetler nedeniyle teşekkür etmiştir.*" ABD'de yayınlanan Ermeni gazetesi Goçnak 24 Mayıs 1915 tarihli sayısında "Van'da yalnızca 1.500 Türk'ün kaldığını" iftiharla bildirmiştir.

Taşnak temsilcisinin 1915 Şubatında Tiflis'de toplanan Ermeni Milli Kongresinde yaptığı konuşmada, "*Rusya'nın Osmanlı Ermenilerini silâhlandırmak, hazırlamak ve isyanlar çıkarmalarını sağlamak için savaştan önce 242.900 ruble verdiğini*" söylemesi(34), Rus-Ermeni ittifakı ve Ermeni komitelerinin savaş öncesinde nasıl bir hazırlık içinde olduklarını bütün açıklığıyla gösterecek niteliktedir.

Ermeniler, bu ayaklanmaları ve faaliyeti, Osmanlıların tehcir kararı üzerine girişilen bir meşru müdafaa olarak takdim etmek alışkanlığındadırlar. Oysa ortada henüz alınmış bir tehcir kararı yoktur ve isyanlar tehcirin değil, tehcir isyanların sonucudur.

Bütün bunlar olup biterken İngiliz ve Fransız donanmaları Çanakkale Boğazını zorlamakta, Osmanlı orduları Galiçya'dan Doğu Anadolu ve Irak'a kadar çeşitli cephelerde düşman kuvvetleriyle çarpışmaktadırlar.

Osmanlı Hükûmeti bu durum karşısında, önce Ermeni Patriği, mebusları ve öndegelenlerini çağırarak Ermenilerin müslümanları katletmeye devam etmeleri halinde gerekli önlemleri alacağını bildirmekle yetinmiş, bu sonuç vermeyince 24 Nisan 1915'de Ermeni komitelerini kapatmış ve yöneticilerinden 235 kişiyi devlet aleyhine faaliyette bulunmak suçundan tutuklamıştır.

Dışarıdaki Ermeni toplumlarının her yıl "*katliam*" yıldönümü diye andıkları 24 Nisan işte bu 235 kişinin tutuklandığı tarihtir.

Osmanlı Hükûmeti maruz kaldığı bu büyük iç ve dış tehlikeler nedeniyle benzer tehlikelerle karşılaşan tüm ülkelerin almakta tereddüt göstermeyeceği bir önleme başvurarak,

savaş bölgeleri yakınlarındaki Ermenileri daha güneydeki Osmanlı topraklarına, Suriye'ye tehcir etmiştir. Muvakkat Kanununun tarihi 27 Mayıs 1915'tir.

Ermeni tarihçi Leo'nun da belirttiği gibi, Osmanlı Hükûmeti "*Rus kışkırtmalarına kapılarak ve Rus silâhlarına güvenerek karışıklık ve isyanlar çıkaran Ermeni komiteleri karşısında kendi varlığını korumak hakkını kullanmıştır.*"

Üstelik tehcir bir cezaî işlem değil, güvenlik nedenleriyle belirli bir grubun belirli bir yerde ikamete mecbur edilmesidir. Bir savaş halinde düşman ile işbirliği yaptığı sabit olmuş ve üstelik, bu işbirliğini bir iftihar vesilesi olarak gören topluluklarının, zararlı faaliyetlerinin önlenmesi bakımından belirli bölgelerde mecburî ikamete tâbi tutulmaları itiraz edilecek bir husus da olmasa gerekir. Bu tedbir II. Dünya Savaşında bile bütün devletlerce uygulanmıştır.

Kaldı ki, Osmanlı Hükûmeti Ermenilerin tehcir sırasında zarar görmelerini önlemek için somut bir gayret de göstermiştir. Bu amaçla yayınlanan emirler bunun belirgin kanıtıdır:

"*Bahsi geçen kasaba ve köylerde yerleşik ve nakli gereken Ermenilerin yeni yerleşme bölgelerine hareket ettirilmeleri ve yolculukları sırasında rahatları sağlanmalı, canları ve malları korunmalıdır; varışlarından yeni yurtlarına tamamiyle yerleşmelerine kadar iaşeleri mülteci tahsisatlarından karşılanmalıdır; bunlara daha önceki mali durumları ve hali hazır ihtiyaçlarına göre mal ve toprak dağıtılmalıdır; ihtiyaç sahipleri için Hükûmet evler yapmalı, çiftçi sahibi zanaatkârlara tohum, alet, teçhizat temin etmelidir.*"(35)

"*Bu emrin tamamiyle Ermeni isyancı komitelerinin genişlemesine karşı bir önlem olması nedeniyle, Müslüman ve Ermeni gruplarının karşılıklı katliama girişimlerine yol açacak şekilde yerine getirilmesinden kaçınılmalıdır.*"

"*Yeniden yerleştirilen Ermeni gruplarına refakat etmek üzere özel görevliler temini için düzenlemeler yapılacak, bunların yiyecek ve diğer ihtiyaçları sağlanacak, bu amaçla gereken harcamalar göçmenlere ayrılan hükûmet tahsisatından karşılanacaktır.*"(36)

"*Göçmenlerin yolculukları sırasında varış yerlerine kadar gerekli iaşeleri sağlanmalıdır... Yoksul göçmenlere yerleşebilmeleri için kredi verilmelidir. Yolculuk halindeki kişiler için kurulan kamplar muntazaman denetlenmelidir; bu kişilerin refahı için gerekli önlemler alınmalı, ayrıca asayiş ve güvenlikleri sağlanmalıdır. Yoksul*

(35) 1915 Mayıs tarihli Bakanlar Kurulu Talimatı, Başbakanlık Arşivi, İstanbul Meclis-i Vukelâ Mazbataları, Cilt 198, Karar No.1331/163.

(36) İngiliz Dışişleri Arşivi, 371/9158/E 5523.

(34) URAS, Esat; a.g.e., sayfa 604.

göçmenlere yeterli yiyecek verilmeli ve sağlık durumları hergün doktor tarafından denetlenmelidir... Hasta, kadın ve çocuklar trenle, diğerleri ise dayanıklılıklarına göre katırla, araba içinde veya yaya olarak gönderilmelidir. Her konvoyu bir müfreze muhafız refakat etmeli, her konvoyun yiyecek malzemeleri varış yerine kadar korunmalıdır... Kamplarda veya yolculuk sırasında göçmenlere karşı bir saldırı vuku bulursa, bu saldırılar derhal püskürtülmelidir."(37)

Ermenilerin Doğu Anadolu'daki çarpışmalar ve tehcir sırasında kayıplar verdikleri doğrudur, esasen bunu kimse inkâr etmemektedir. Bir dünya savaşı, bir ayaklanma ve isyan ve bunun sonucu bir tehcir sözkonusudur. Savaştan kaynaklanan genel asayişsizlik ortamı ve şahsî kin ve intikam duyguları tehcir edilen kabilelerin birtakım saldırılara uğramasına neden olmuştur. Hükûmet bu durumu elinden geldiğince önlemeye çalışmış ve sorumlu gördüğü kimseleri de cezalandırmıştır. Öte yandan, savaş günlerinin güç koşullarını, araç, yakıt, gıda, ilaç ve diğer imkânların yetersizliğini, ağır iklim şartlarını ve tifüs gibi salgın hastalıkların yol açtığı tahribatı da göz önünde tutmak gerekir. 90 bin kişilik bir Osmanlı kolordusunun Doğu cephesinde soğuk ve hastalıktan kırıldığı unutulmamalıdır. Cephelere uzak bölgelerde, hatta başkent İstanbul'da bile feci sıkıntılar çekilmiştir. Bu koşullar ve sıkıntılar yalnız Ermeniler için değil, bütün Osmanlılar için eşit şekilde geçerlidir ve uğranılan acılar herkes için ortak acılar olmuştur.

Ermeni propaganda ve terör odaklarının bugün "*XX. yüzyılın ilk soykırımı*" diye ilân ettikleri olayın aslı işte bundan ibarettir.

(37) İngiliz Dışişleri Arşivi, 371/9158/5523.

SORU 7: TALÂT PAŞA'NIN SOYKIRIMI EMREDEN GİZLİ TELGRAFI VAR MIDIR ?

"Soykırım" iddiasını bir Osmanlı politikasına bağlamaya heveslenen Ermeni propagandası, bir de bu yönde alınmış bir karar olduğunu kanıtlamak zorundadır. Bunun için de bir formül bulunmuş ve Talât Paşa'ya atfedilen ve General Allenby komutasındaki kuvvetlerce Halep'de ele geçildiği ileri sürülen bir takım telgraf örnekleri ortaya çıkarılmıştır. Bu telgrafların Naim Bey adlı bir Osmanlı memurunda bulunduğu ve İngiliz işgalinin öngörülenden daha kısa sürede gerçekleşmesi nedeniyle Osmanlılarca imha edilemediği iddia olunmaktadır.

Aram Andonian adlı bir Ermeni yazar bu telgrafların örneklerini 1920'de Paris'de yayınlamış(38), ayrıca Talât Paşa'yı Berlin'de katleden Tehlirian'ı yargılayan mahkemeye de vermiştir. Mahkemede bunlardan 5'i söz konusu edilmiş, ancak delil olarak kabul edilmedikleri gibi, otantik olup olmadıkları da herhangi bir karara bağlanmamıştır.

Diğer Ermeni iddiaları gibi, bu iddianın da gerçekte bir ilgisi yoktur. Zira,

a) Bu telgraflar 1922'de İngiltere'de Daily Telegraph gazetesinde yayımlanmıştır(39). İngiliz Dışişleri Bakanlığı bunun üzerine durumu işgal komutanlığından soruşturmuş ve sonunda bu belgelerin Allenby kuvvetlerince bulunmadığı, Paris'deki bir Ermeni grubunca icad edildiği anlaşılmıştır.

b) Telgrafların kaleme alınış şekli ve yazıldıkları kâğıtlar Osmanlı belgeleri olmadıklarını açıkça göstermektedir.

c) İngilizler ve Fransızlar İstanbul'un işgalinden sonra Ermenilere karşı girişilen "*katliamın*" sorumlularını cezalandırmak amacıyla tutuklamalara girişmişler, Osmanlı Hürriyet ve İtilâf Hükûmeti, İttihat ve Terakki Partisi ve yöneticilerine olan düşmanlığı nedeniyle işgal kuvvetlerine bu hususta elinden gelen her türlü yardımı yapmıştır. Tutuklananlardan bir kısmı İstanbul'da yargılanmış, bir kısmı ise Malta'ya sürülmüştür.

İstanbul'daki mahkeme İttihat ve Terakki'nin firardaki 4 yöneticisini gıyaplarında idama mahkûm etmiş, ayrıca 3 kişiyi daha idam cezasına çarptırmıştır. Bu son idam cezalarının yalancı tanıkların ifadelerine dayanılarak verildiği daha sonra açığa çıkmıştır.

İngilizler Malta'ya sürdükleri sanıklar aleyhine her yerde belge ve tanık aramaya girişmişler, Osmanlı Hürriyet ve İtilâf Hükûmetinin de yardımlarına rağmen hiçbir belge bulamamış, bunun üzerine ABD arşivlerine müracaat edilmiştir. Bu arşivlerde de katliam iddialarını kanıtlayacak hiçbir belge bulunamamıştır.

(38) ANDONIAN, Aram; *Documents Officiels concernant les Massacres Arméniens*, Paris, 1920. Imprimerie Turabian

(39) Daily Telegraph, 29 Mayıs 1922.

Vaşington'daki İngiliz Büyükelçiliği bu konuda İngiliz Dışişlerine şu cevabı göndermiştir:

"Malta'da tutuklu bulunan Türkler aleyhine delil olarak kullanılacak hiçbir şey olmadığını bildirmekten üzüntü duyuyorum. Yeterli delil oluşturabilecek hiçbir somut vakıa mevcut değildir. Sözkonusu raporlar, hiç bir surette, Türkler hakkında Majesteleri Hükûmetinin halen elinde bulunan bilgilerin takviyesinde yararlı olabilecek delilleri bile ihtiva eder görünmemektedir."(40)

İngiliz Dışişleri bu cevap karşısında ne yapılması gerekeceğini İngiliz Kraliyet Savcılığına sormuştur. Savcılığın yanıtı şöyledir:

"Şimdiye kadar hiç bir şahitten, tutuklular hakkında yapılan suçlamaların doğruluğunu kanıtlayabilen bir ifade alınmış değildir. Esasen herhangi bir şahit bulunup bulunmayacağı da belli değildir..."(41)

Sonuç olarak, Malta'daki tutuklular, kendilerine hiçbir suçlama dahi yöneltilmeden ve duruşma yapılmaksızın 1921 sonlarında serbest bırakılmışlardır.

İngilizler belge aramakla meşgul iken Andonian'dan kaynaklanan telgraflar bilinmektedir. İngilizlerin bu telgraflara rağbet etmemeleri bunların uydurma olduklarını bilmelerindedir.

d) Andonian'ın belgelerinin sahte olduğuna dair kanıtlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Andonian, yaptığı sahte belgelerin "*gerçek Osmanlı belgeleri*" olduğunu kanıtlamak için, sözkonusu belgelerdeki Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Bey'in imzasına dayanmıştır. Ancak, halihazırdaki arşivlerde bulunan Mustafa Abdülhalik Bey'in imzasını taşıyan bir çok belge incelendiğinde, Andonian belgelerindeki imzanın sahte olduğu ortaya çıkmaktadır.

2. Andonian'ın Mustafa Abdülhalik Bey'in imzasının taşıyan sahte belgelerinin bir tanesinde bir tarih yer almaktadır. Ancak, dönemin İçişleri Bakanlığı ve Halep Valiliği arasındaki yazışmalara ilişkin asıl belgeler incelendiğinde sözkonusu tarihte Halep Valisinin Mustafa Abdülhalik Bey değil Bekir Sami Bey olduğu görülmektedir.

3. Dolayısıyla, Andonian'ın sahte belgeleri şunu kanıtıyor ki, Andonian ya Müslüman Rumi takvimi ile Hristiyan takvimi arasındaki farklardan tamamen habersizdi, ya da belgeleri

(40) Vaşington'daki İngiliz Büyükelçiliği, R.C. Craigie'den Lord Jurzona 13 Temmuz 1921; İngiliz Dışişleri Arşivi, 371/6504/8519.

(41) 29 Temmuz 1921, İngiliz Dışişleri Arşivi, 371/6504/E8745, 371/6504/E 8745.

hazırlarken bu farklar gözünden kaçmıştı. Dikkatsizliği sonucu tarihlerde ve referans numaralarında yaptığı hatalar belgelerin sahte olduğu konusunda şüpheye yer bırakmamaktadır.

4. Dönemin İçişleri Bakanlığının "*giden şifre*" kayıtları ayrıntılı olarak incelendiğinde Bakanlığın şifre kayıt tarih ve numaraları ile Andonian'ın sahte belgelerinde yeralan tarih ve numaralandırma sistemi arasında hiçbir benzerlik olmadığı, Andonian'ın sözde "*şifreli telgraf*"ları ile dönemin İçişleri Bakanlığının Halep'e gönderdiği gerçek şifreli telgraflar arasında bir ilişkinin bulunmadığı ortaya çıkmaktadır.

5. Andonian'ın "*şifreli telgraflarının*"Türkçe "*orjinalleri*" ile dönemin Osmanlı şifreli mesajları karşılaştırıldığında, görülmektedir ki, kullanılan şifre sistemleri arasında da herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Andonian belgelerini gerçek gibi göstermek için hiç kullanılmayan, mevcut olmayan yeni bir şifreleme metodu kullanmıştır. Sahte belgelerin üstlerindeki tarihlerden Osmanlıların 6 ay boyunca aynı şifreleme yöntemini kullanmış oldukları sonucu çıkar ki, bu imkansızdır. Zira o dönemde yayınlanan bir genelge ile savaş yıllarında kullanılan şifreleme yönteminin 2 ayda bir değiştirilme zorunluluğu getirildiği ve bunun uygulanmakta olduğu kanıtlanmıştır.

6. Andonian'ın iki sahte belgesinde yer alan Besmele'nin acemice yazılış şekli de gerçek belgelerdekilerle karşılaştırıldığında Andonian'ın belgelerinin sahte olduğuna delalet etmektedir. Bu acemice yazım şekli, Osmanlılarda müslüman olmayanların-Osmanlıca'yı bilseler bile-Besmeleyi yazışmalarında hiç kullanmamış olmalarından kaynaklanmış olabilir.

7. Andonian'ın birçok sahte belgesinde yer alan cümle yapıları ile gramer yanlışlarının bir Osmanlı görevlisince gerçekleştirildiğini kabul etmek güçtür. Aynı şekilde, önemli Osmanlı görevlilerince kullanıldığı iddia edilen bir çok deyim ve ifadenin herhangi bir Osmanlı Türkü tarafından bile kullanılması mümkün değildir. Türklerin suçlarını kendi ağızlarından itiraf ettiklerini kanıtlama çabası içerisindeki Andonian bu hususu da gözden kaçırmıştır.

8. Sahte belgeler, iki tanesi hariç, üzerlerinde dönemin Osmanlı bürokrasisinin kullandığı resmi sembollerin hiçbiri bulunmayan düz beyaz kağıda yazılmıştır. Sahte belgelerden birinin, Osmanlıların özel yazışmalarda bile kullanmadıkları çizgili kağıda yazılmış olduğu, diğer iki belgenin de herhangi bir Osmanlı Postanesinden alınabilen boş telgraf formlarına yazıldığı görülmektedir.

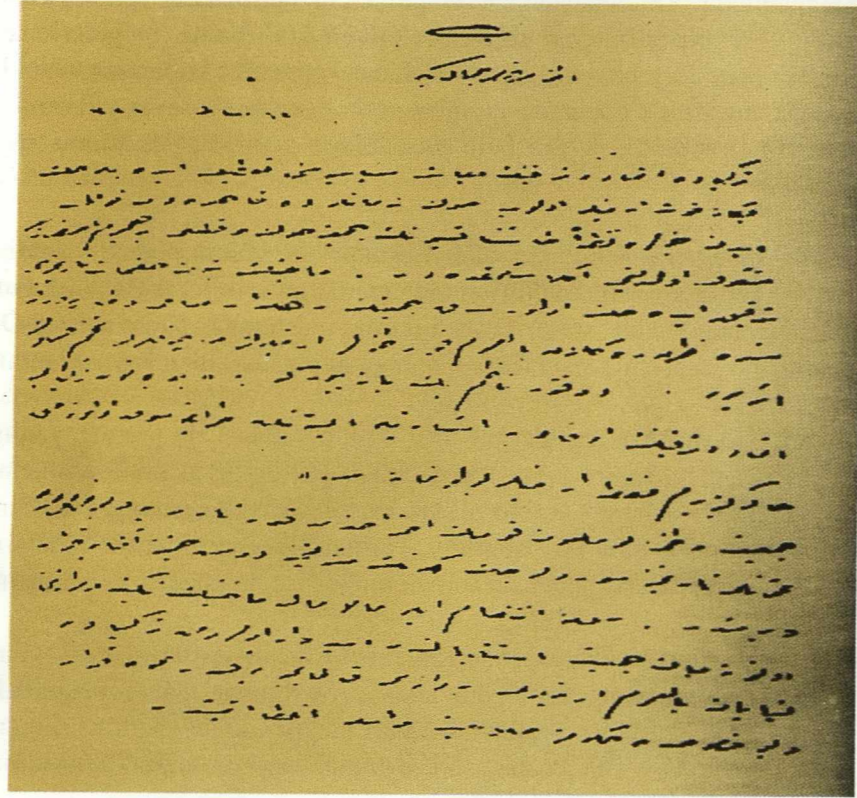
9. İngilizlerin, Ermeni olaylarından sorumlu tuttıkları Osmanlı görevlileri aleyhinde kullanılacak belgeler bulmak için yoğun çaba sarfettikleri bir dönemde, İngilizce edisyonu bulunmasına rağmen Andonian dokümanlarını kullanmamış olmaları İngiliz Hükümetinin belgelerinin sahte olduğunu kanısını taşıdığını göstermektedir.

10. Andonian tarafından uydurulan belgeler eğer varolmuş olsalardı, çok gizli ibaresi taşımalarından dolayı telgraf yoluyla değil kurye vasıtasıyla gönderilmeleri ve dosyalarda üç yıl boyunca tutulmak yerine okunur okunmaz yok edilmeleri gerekirdi.

11. Andonian'ın kitabının İngilizce ve Fransızca baskıları arasında, baskı veya tercüme yanlışlıklarından kaynaklanmış olamayacak kadar önemli bir çok farklılıklar vardır.

12. Son olarak, Ermenilerin sözcüleri olarak hareket eden, Ermeni çevrelerle yakın ilişkiler içindeki bazı yazarlar bile, Andonian belgelerinin gerçeklikleri üzerinde şüphelerini dile getirmektedirler.

Kıscacası, meşhur "*Talât Paşa Telgrafları*" Andonian ve çevresi tarafından uydurulmuş aldatmacadan başka bir şey değildir.

Aram Andonian tarafından yazılmış olan 18 Şubat 1331 (2 Mart 1916) tarihli bir mektup. Mektup bir müslüman tarafından yazılmış olamayacak bir şekilde kaleme alınmış "*Bismillah*" ibaresi ile başlıyor. Ancak sahtekar Andonian en büyük hatasını tarihte yapıyor. Osmanlı Rumi takvimi Gregorien takvimine çevrilirken dikkate alınması gereken 13 günlük farkı gözden kaçıran Andonian bu konuda bilgi sahibi olmadığını ortaya koymuş. Yukarıdaki mektubuna koyduğu tarihi tam bir yıl şaşıarak, 1330(1915) yerine 1331(1916) yazmış. Mektubun içeriği 1915 operasyonunun uzun süreli bir planlamayla hazırlanmış bir tehcir olduğunun sözde kanıtı olarak ileri sürülmektedir.(42)

(42) Feigl, Erich. A Myth of Terror, Edition zeitgeschichten-Freilassing- Salzburg, 1991 p. 85

e) Talât Paşa'nın Ermenilerin katledilmesini emrettiği ileri sürülen telgrafta aynı tarihlerde gönderdiği başka gizli telgraflar da vardır. Bu telgraflar tehcir sırasında suç işleyecek görevlilerin cezalandırılmasına ilişkindir. Bir yandan Ermenilerin "*katli*" istenirken, diğer yandan da bu "*katliamı*" yapacak görevlilerin cezalandırılmaları talimatının verilmesinin izahı yoktur.

f) Neareast Relief Society adlı Amerikan yardım kuruluşunun tehcir sırasında Ermenilere yardım etmek üzere Anadolu'da görev yapmasına Osmanlı Hükûmetince izin verilmiştir. ABD'nin İtilâf Devletlerin safında Osmanlılara karşı savaşa girmesinden sonra da bu kuruluşun Anadolu'da kalmasına müsaade olunmuştur. Bu husus ABD Büyükelçisi Elkus'un raporlarına da konu teşkil etmiştir.

Bu durumda, eğer "*katliam*" emri verilmişse, Amerikan kuruluşunun faaliyet göstermesine ve "*katliama*" tanık olmasına nasıl müsaade edilmiştir, yani, "*biz Ermenileri katlediyoruz, siz de gelin seyredin*" mi, denmiştir? Bunu herhalde mantıklı açıklamak imkânı bulunmamaktadır.

g) İstanbul, Batı Anadolu ve Trakya'da oturan Ermeniler tehcir dışında bırakılmıştır. Hatta Orta Anadolu Ermenilerinden bile yerlerinde bırakılanlar olmuştur. Topyekûn bir tehcir bile söz konusu olmadığına göre, "*topyekûn bir katliam*" hiç iddia edilemeyecektir.

Nihayet, eğer Hükûmet Ermenileri topyekûn imha etmek niyetinde olsaydı, herhalde bunu aylarca süren bir tehcir yoluyla ve bütün devletlerin dikkatini üzerine çekerek değil, Ermenilerin buldukları yerlerde ve özellikle cephelere yakın bölgelerde çok kolay bir şekilde yapabildi.

Görüldüğü gibi, Ermenilerin sınıksız sarıldıkları soykırım iddiası da yalandan başka bir şey değildir ve bir soykırım hiç bir zaman söz konusu olmamıştır.

SORU 8: HAYATLARINI KAYBEDEN ERMENİLERİN SAYISI 1,5 MİLYON MUDUR ?

Ermeni propagandası bugün, soykırım diye tanımladığı olaylarda 1,5 milyon Ermeninin hayatını kaybettiğini iddia etmektedir.

Ermeniler bu olaylarda önce 600 bin, sonra 800 bin Ermeninin öldüğünü ileri sürmüşler, bu sayı daha sonra sürekli olarak arttırılmış ve 1,5 milyona varılmıştır. Bu açık arttırmanın devam etmesine ve Ermeni çevrelerinin yarın, öbür gün ölü sayımı 2, hatta 3 milyona çıkarmalarına da şaşmamak gerekecektir.

Bu açık arttırmaya ne yazık ki ciddiyetleriyle tanınan bazı yayın organları da katılmaktadır. Örneğin Encyclopedia Britannica'nın 1918 baskısında ölen Ermenilerin sayısı 600 bin olarak kayıtlı iken, bu sayı 1968 baskısında 1,5 milyon olarak belirtilmiştir.

Gerçek Ermeni kaybı nedir? Bunu kesin olarak tesbit etmeye elbette imkân yoktur. Ancak, ortada esas olarak alınabilecek temel bir veri vardır, bu da Osmanlı Devletinde o dönemdeki Ermeni nüfusudur.

Osmanlı Devletindeki Ermeni nüfusu hakkında çeşitli rakamlar verilmektedir. Tahmin edilebileceği gibi, Ermeni kaynaklarınca açıklanan ya da bu kaynaklara dayanılarak ileri sürülen rakamlar daha yüksektir.

Osmanlı Ermeni nüfusu hakkında bilgileri şöyle bir tablo halinde göstermek mümkündür:

1. Ermeni Patrikhanesinin rakamlarını esas alan	
Ermeni asıllı Marcel Léart'a göre	2,560,000
2. Ermeni tarihçi Basmacıyan'a göre	2,380,000
3. Paris Barış Konferansına katılan	
Ermeni heyetine göre	2,250,000
4. Ermeni tarihçi Kevork Aslan göre	1,800,000
5. Fransız Sarı Kitabına göre	1,555,000
6. Encyclopedia Britannica'ya göre	1,500,000
7. Ludovic de Constenson'a göre	1,400,000
8. H.F.B. Lynch'e göre	1,345,000
9. Revue de Paris'ye göre	1,300,000
10. Osmanlı istatistiklerine göre	1,295,000
11. İngiliz Yıllığına göre	1,056,000

Ermeni kaynaklı ve mübalağalı olduğu aşıkarak rakamları bir kenara bırakırsak, Batı kaynaklı rakamların 1.056.000 ile 1.555.000 arasında değiştiğini ve bunun ortalaması olan 1.300.000'in fiili nüfus sayımına dayalı Osmanlı istatistikleriyle hemen hemen aynı olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle Osmanlı Ermeni nüfusunun 1.300.000 olduğunu söyleyebiliriz.

Bu tablodan çıkarılacak ilk sonuç toplam Ermeni nüfusu 1.300.000 olduğuna göre, 1,5 milyon Ermeninin ölmüş olamayacağıdır. Demek ki, Ermeni propagandasının bu iddiasının da gerçekle bir ilgisi yoktur.

Öyle ise gerçek Ermeni kaybı yaklaşık ne kadardır?

Talât Paşa İttihat ve Terakki Partisinin son toplantısında Ermeni kaybının 300 bin olarak tahmin edildiğini söylemiştir.

Fransız din adamı Monseigneur Touchet 1916 Şubatında Oeuvre d'Orient kurumunda verdiği bir konferansta 500 bin Ermeninin öldüğünün sanıldığını, ancak bunun abartılmış olabileceğini ifade etmiştir.

Toynbee Ermeni kaybını 600 bin olarak göstermektedir. Encyclopedia Britanica'nın 1918 baskısında da aynı rakam vardır. Ermeniler de önce bu rakamı ileri sürmüşlerdir.

Paris Barış Konferansına katılan Ermeni Heyeti Başkanı Bogos Nubar o sırada Türkiye'de hâlâ 280 bin Ermeni bulunduğunu, 700 bin Ermeninin ise başka ülkelere göç ettiğini söylemiştir. Bogos Nubar'ın bu hesabı doğru ise, toplam Ermeni nüfusu 1.300.000 olduğuna göre, Ermeni kaybı yine 300 bin dolaylarındadır. Tehcire tâbi tutulmayan, savaş öncesi ve sırasında göç eden ve tehcirde menzillerine ulaşan Ermenilerin sayısı dikkate alındığında kayıp konusunda tekrar aynı sonuca varılmaktadır.

Ayrıca unutmamak gerekir ki, bu kayıp rakamına çete harekâtında veya düşman safında yer alarak ölenler de dahildir.

Bu bahsi kapatırken, gerek Ermeni propagandasının, gerek Batı'daki bazı çevrelerin dikkate almayı ve değinmeyi düşünmedikleri bir konuyu, Türk kayıplarını hatırlatmak gerekir.

Türk kayıpları Ermeni kayıplarından her halükârda çok daha yüksektir. Bogos Nubar'a inanmak gerekirse, Doğu Anadolu'daki nüfus açığı 1.400.000'dir.

Görüldüğü gibi, ne sistemli bir soykırım, ne de 1,5 milyon Ermeninin ölmesi söz konusu değildir. Bunu iddia etmek tarihî gerçekleri saptırmaktan ve ölü istismarı yapmaktan başka bir anlam taşımamaktadır.

SORU 9: SEVR ANLAŞMASI HÂLÂ GEÇERLİ MİDİR ?

Ermeni propagandası Sevr Anlaşmasının kendileri açısından hâlâ geçerli ve yürürlükte olduğunu iddia etmekte ve buna dayanarak Sevr'de öngörülen "*Ermeni topraklarının*" Ermenilere iadesi gerektiğini savunmaktadır.

Bu anlaşmayı imzalayan devletlerin, anlaşmanın yürürlüğe giremeden ortadan kalktığını ve yerini Lozan Anlaşmasının aldığını imzalarıyla tasdik etmeleri muvacehesinde bu derece gülünç bir iddia nasıl mesmu olabilir, bilinemez. Ancak, bir de Ermenilerin devlet olarak kendi imzaladıkları anlaşmalar vardır.

Bunların başında Batum Anlaşması gelir. Taşnaklar 28 Mayıs 1918'de Erivan'da bir Ermeni Cumhuriyeti ilân etmişler, Osmanlı Devleti Ermenilerle 4 Haziranda 1918'de yaptığı Batum Anlaşması ile bu Cumhuriyeti tanımıştır.

Ermeni Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Hadisyan bu anlaşmadan sonra şunları söylemiştir:

"Türkiye Ermenileri artık Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmayı düşünmüyorlar. Türkiye'deki Ermenilere ilişkin sorunlar Osmanlılar ile Ermeni Cumhuriyeti arasında görüşme konusu bile yapılamaz. Osmanlı İmparatorluğu ile Ermeni Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler mükemmeldir ve gelecekte de böyle olmalıdır. Bütün Ermeni siyasi partileri bu konuda aynı görüştedirler. Bu iyi komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi Dışişleri Bakanı olduğum Ermeni Hükûmetince izlenen programın başlıca noktalarından biridir."(43)

Taşnak yaygın organı Hairenik de 28 Haziran 1918 tarihli nüshasında şunları yazmıştır:

"Rusya'nın Türkiye'ye karşı güttüğü düşmanca politika Kafkasya Ermenilerini de cesaretlendiriyordu. İki dost unsur arasındaki çatışmalara Kafkas Ermenileri neden oldu. Çok şükür ki, bu durum uzun sürmedi. Rus devrimi sonrasında Kafkasya Ermenileri selâmetlerinin yalnızca Türkiye'de olduğunu anladılar ve ellerini Türkiye'ye uzattılar. Türkiye de geçmişte olanları unutmak istedi ve uzatılan eli şövalye ruhuyla sıktı. Artık Ermeni sorununun çözümlenmiş ve tarihte kalmış olduğunu kabul ediyoruz. Yabancıların ajanı birkaç maceraperestinin eseri olan karşılıklı güvensizlik ve düşmanlık duyguları ortadan kalkmalıdır."(44)

Bu ilginç beyanlardan şu sonuçları çıkarmamız mümkündür:

(43) SCHEMSI, Kara, op. cit., p. 31.

(44) SCHEMSI, Kara, op. cit., pp. 31- 32.

- Ermeni meselesi kapanmıştır.
- Olaylardan Türkler değil, Ruslar ve Ermeniler sorumludur.
- Bir haksızlık varsa, buna uğrayan Türklerdir.

Görüldüğü gibi, bizim bugün söylediklerimizin doğru olduğu bundan 64 yıl önce, 1918'de Taşnaklar tarafından itiraf edilmiştir. Ancak bu açık itiraflara rağmen mesele Ermenilerce kapanmış sayılmayacak ve Ermeni çevreleri ilk fırsatta itiraflarını unutup eski hayallerinin peşinden gideceklerdir. Nitekim, Batum anlaşmasına rağmen Ermeni çete harekâtı devam etmiştir.

Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşında yenilgiye uğraması ve 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesini imzalanması Ermenileri yeniden harekete geçirmiştir.

Büyük hayaller peşinden koşan Taşnak denetimindeki Kafkas Ermeni Cumhuriyeti kuruluşunun 1. Yıldönümü olan 28 Mayıs 1919'da "*Türkiye Ermenistan'ını ilhak ettiğini*" açıklamıştır. Bu açıklama, İtilâf Devletleri dahil, hiç kimse tarafından ciddiye alınmamıştır.

Sevr diktası ile sonuçlanan Paris Barış Konferansı Ermenistan'ın sınırları konusunu ABD Başkanı Wilson'un hakemliğine bırakmış, Wilson da General James G. Harbord başkanlığındaki bir Amerikan heyetini incelemelerde bulunmak üzere 1919 sonbaharında Türkiye'ye yollamıştır. 1919 Eylül ve Ekim aylarında Türkiye'de incelemeler yapan Harbord heyeti vardığı sonuçları bir rapor halinde ABD Kongresine sunmuştur. Gerçekleri yansıtan bu raporda, "*Türkler ile Ermenilerin barış içinde yüzyıllarca yan yana yaşadıkları, tehcir sırasında Türklerin de Ermeniler kadar acı çektikleri, Türk köylerinin yakıldığı, savaşa giden Türk köylülerinden en çok %20'sinin geri dönebildiği, I. Dünya Savaşının başlangıcında Ermenilerin Türkiye Ermenistanı denilen bölgelerde hiçbir zaman çoğunlukta olmadıkları, tehcir edilen Ermenilerin geri dönmeleri halinde tek bir yerleşim merkezinde dahi çoğunluğu oluşturamayacakları, geri dönen Ermenilerin tehlike içinde bulunmadıkları ve olaylara ilişkin acıklı ve korkunç iddiaların doğru olmadığına tesbit edildiği*" belirlenmiştir(45). ABD Kongresi bu rapor üzerine 1920 Nisanında Ermenistan'a mandater olunmasını reddetmiştir.

10 Ağustos 1920'de Ermenileri bir kez daha umutlandıran Sevr Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, Osmanlı Devletinin Ermenistan'ı özgür ve bağımsız bir devlet olarak tanımasını hükme bağlıyor, sınırın tesbitini ise Wilson'un hakemliğine bırakıyordu.

Bilindiği üzere 10 Ağustos 1920'de Türkiye'de biri İstanbul'da Osmanlı Hükûmeti, diğeri Ankara'da Meclis Hükûmeti olmak üzere iki Hükûmet bulunmaktadır. Sevr'i imzalayan Osmanlı Hükûmetidir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankara Hükûmeti "*Ermeni Sorununu*" kendi başına halledecektir.

(45) URAS, Esat; a.g.e, sayfa 682 - 683.

Mondros Mütarekesi sonrasında Fransızlar Adana vilâyetini, İngilizler de Urfa, Maraş ve Antep'i işgal etmişlerdi. Daha sonra İngilizler kendi işgal bölgelerini Fransızlara bırakmışlar ve Fransızların beraberlerinde getirerek Fransız üniforması giydirdikleri Ermeniler Türklere saldırmaya başlamışlardır. Bu zulüm Türklerin tepkisiyle karşılaşmış ve Fransız-Ermeni işgaline karşı Türk direnişi örgütlenmiştir. Bunun üzerine yine Türklerin Ermenileri katlettikleri propagandası başlamış, ancak başta Fransız komutanlığı olmak üzere bu kez Ermenilere kimse inanmamıştır.

ABD Kongresinin Ermenistan için mandaterliği kabul etmemesinden sonra, Kafkas Ermeni Cumhuriyetine bağlı düzenli birlikler ve çeteler 1920 Haziranında Türkiye'ye karşı saldırıya geçmişler, Eylül'de bu kez Ankara Hükûmeti karşı taaruz emretmiş ve Türk kuvvetleri Ermenileri ağır yenilgilere uğratarak Kars dahil bütün Türk topraklarını kurtarmışlar ve sınırı da aşarak Gümrü'ye girmişlerdir. Bu yenilgi karşısında Ermeni Hükûmetinin barış istemesi üzerine 3 Aralık 1920'de Gümrü (Alexandropol) Anlaşması imzalanmıştır. Ermeniler bu anlaşma ile Sevr'in geçersiz olduğunu kabul etmişler ve Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinden resmen vazgeçmişlerdir.

Ancak bu anlaşma onaylanmadan Kızılordu Erivan'a girmiş ve Sovyet Ermeni Hükûmeti kurulmuştur.

Erivan'da yönetim Vratzian'ın 18 Şubat 1921'de giriştiği ayaklanma ile tekrar Taşnakların eline geçmiştir. Vratzian Hükûmeti 18 Mart'ta Ankara'ya bir heyet göndererek Ankara Hükûmetinden Bolşeviklere karşı yardım istemiştir. Tarihin ne garip cilvesidir ki, daha 2 yıl önce Doğu Anadolu topraklarını ilhak ettiğini açıklayan Taşnak Hükûmeti bu kez varlığını devam ettirebilmek için Ankara'nın yardımını talep etmektedir.

Bu Taşnak Hükûmeti uzun ömürlü olamamış ve Sovyetler Erivan'da yeniden iktidarı ele geçirmişlerdir.

Türkiye 16 Mart 1921'de Sovyetler Birliği ile Moskova Anlaşmasını imzalamış ve bugünkü Türk-Sovyet sınırı çizilmiştir. Bu anlaşmanın tamamlanması amacıyla bu kez 13 Ekim 1921'de Sovyet Ermenistanı ile Kars Anlaşması imzalanmıştır. Her iki anlaşmada da Sevr'in tanınmadığına ilişkin hükümler yer almaktadır. Böylece, Taşnak Hükûmetinden sonra, Sovyet Ermeni Hükûmeti de her türlü talepten vazgeçmiş olmakta ve Sevr'in geçersizliği bir kez daha belgelenmektedir.

Sovyet Ermenistanı Adalet ve İşçi Komiseri Şahverdof Kars Anlaşmasının imza töreninde yaptığı konuşmada, "*bundan böyle bu iki milleti başkalarının çıkarları uğruna birbirlerinin üzerine saldırtmanın mümkün olamayacağını*" vurgulamıştır.

Doğu cephesinin bu şekilde tasfiye edilmesinden sonra, güney cephesi de 20 Ekim 1921'de Fransa ile imzalanan Ankara Anlaşması ile tasfiye edilmiş ve Fransız kuvvetleri

beraberlerinde getirdikleri Ermeni lejyonunu ve mahallî komitecileri yanlarına alarak çekilmişler, mahallî Ermeni halkının büyük kısmını da adeta zorla beraber götürüp Lübnan'a yerleştirmişlerdir. Aynı olaya Hatay'ın anavatanına katılmasında da şahit olunacaktır.

24 Temmuz 1923'de imzalanan ve Sevr'in yerini alan Lozan Anlaşmasında ise Ermeniler hakkında hiçbir hüküm bulunmamaktadır.

Böylece mesele Lozan'da bütünüyle çözümlenmiş olmaktadır. Ermenilerin bugün Sevr'e dayalı olarak birtakım iddialarda bulunmaları da hiçbir anlam taşımamaktadır.

Konuyu kapatırken, Sevr anlaşmasının taraf ülkelerce onaylanmamış olduğunu da hatırlamak yerinde olur.

SORU 10: TÜRKLER BUGÜN DE TÜRKİYE'DEKİ ERMENİLERİ BASKI ALTINDA MI TUTMAKTADIRLAR ?

Türkiye'deki Ermenilerin bugün de baskı altında tutuldukları iddiası zaman zaman gündeme gelmektedir.

Ermeni propaganda çevreleri bu iddiayı şu amaçlarla ileri sürmektedirler:

- "Ermeniyeye zulmeden Türk imajını" tarih içinde kesintisiz olarak sürdürerek bugüne kadar getirmek,
- Genç Ermeni kitlelerine uğruna mücadele edilecek bir hedef göstermek,
- Propagandaya güncel bir nitelik kazandırmak,
- Yabancı ülkelere Türkiye'nin işlerine müdahale imkânı sağlayabilmek.

Bu iddia da, diğerleri gibi, hiçbir esasa dayanmamaktadır.

Türkiye'deki 40-50 bin Ermeni vatandaşımız bugün hiçbir ayırma tâbi tutulmadan, Türk vatandaşlarının sahip oldukları tüm hak ve özgürlüklerden eşit şekilde yararlanarak güven, huzur ve refah içinde yaşamaktadırlar.

Kendi kiliselerinde özgürce ibadet etmekte, kendi okullarında kendi dilleriyle öğrenim görmekte, yine kendi dilleriyle yayın organları çıkarmakta, kendi derneklerinde sosyal ve kültürel faaliyetlerini sürdürmektedirler. Türkiye'deki Ermeni toplumu 30 okula, 17 hayır ve kültür derneğine, Jamanak ve Marmara adlı 2 günlük gazeteye ve ayrıca bazı dergilere, Şişli ve Taksim adlı iki spor klübüne, çeşitli vakıflara ve sağlık kuruluşlarına sahip bulunmaktadır.

Türkiye Ermenilerinin büyük çoğunluğu gregoryendir. Dini liderleri Türkiye Ermenileri Patriği ünvanını taşımaktadır. Bu gregoryen çoğunluğun yanında katolik ve protestan Ermeniler de vardır, bunlar da kendi kiliselerine sahiptir.

Ermeni vatandaşlarımızın çok büyük ekseriyeti İstanbul'da oturmaktadır. Bu nedenle kurumlarının büyük çoğunluğu da İstanbul'da bulunmaktadır.

Hiçbir baskıya maruz kalmadıklarını, Türkiye'de yaşamaktan büyük bir memnunluk duyduklarını ve Türk vatandaşı olmakla iftihar ettiklerini her vesile ile dile getiren Ermeni vatandaşlarımız, yurtdışındaki Türk diplomatlarını hedef olan Ermeni terör örgütlerinin saldırılarını başta Patrik olmak üzere, her fırsatta şiddetle kınamışlar, bu terörün yol açtığı acıları diğer Türklerle birlikte aynı ortak duygularla paylaşarak Ermeni propoganda ve terör odaklarına en etkili yanıtı bizzat vermişlerdir.

1 Kasım 1981 günü İstanbul'daki Ermeni Patrikhanesinde şehit Türk diplomatlarının anısına düzenlenen ve Patrik tarafından yönetilen dinî ayin Türkiye Ermenilerinin Ermeni terörü karşısındaki kararlı tutumlarının açık bir örneğini teşkil etmiştir.

Avrupa Konseyinin Türkiye'deki azınlıklara baskı yapıldığı yolundaki kararı üzerine 1982 Şubatında Ermeni Patrikliğince yapılan açıklamada, "Türkiye Ermenilerinin birer Türk vatandaşı olarak Türkiye'de huzur içinde yaşadıkları ve her türlü inanç hürriyetinden yararlanarak dinî ayinlerini serbestçe yaptıkları" vurgulanmış, Los Angeles Başkonsolosumuz Kemal Arıkan'ın 28 Ocak 1982 günü Ermeni teröristlerce şehit edilmesi üzerine Patrik verdiği demeçte "Türk Ermenilerinin bu cinayeti her Türk vatandaşı gibi büyük bir üzüntüyle karşıladıklarını" ifade ile, "dışardaki Ermenileri bütün yasa dışı eylem ve cinayetlere karşı çıkmaya" çağırmıştır.

Böylece, Ermeni propagandasının bu iddiası hakettiği cevabı Türkiye Ermenilerinden almış olmaktadır.

19 Şubat - 2 Mart 1985
ANKARA ÜNİVERSİTESİ PROFESÖRLERİNDEN
DR. MÜSTHAFA SOYSAL'IN TAMER BEYAN

Sayın Başkan,

19 Şubat 1985 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen ve saldırganlık yapıldığı için Orly'de bulunan
düşman kuvvetlerin bir kısmının barınma hakkını talep eden Nedan'ın Ankara'da bulunan
muhterem doktor arkadaşlarımızın desteğiyle Ankara'da bulunan 12 Şubat 1985 tarihinde Ankara'da bulunan
Orly'de bulunan muhterem arkadaşlarımızın desteğiyle Ankara'da bulunan muhterem arkadaşlarımızın

19 Şubat 1985 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen ve saldırganlık yapıldığı için Orly'de bulunan
düşman kuvvetlerin bir kısmının barınma hakkını talep eden Nedan'ın Ankara'da bulunan
muhterem doktor arkadaşlarımızın desteğiyle Ankara'da bulunan 12 Şubat 1985 tarihinde Ankara'da bulunan
Orly'de bulunan muhterem arkadaşlarımızın desteğiyle Ankara'da bulunan muhterem arkadaşlarımızın

ORLY

SALDIRISI DAVASI

19 Şubat - 2 Mart 1985

ORLY SALDIRISI DAVASI
(19 Şubat - 2 Mart 1985)
ANKARA ÜNİVERSİTESİ PROFESÖRLERİNDEN
DR. MÜMTAZ SOYSAL'IN TANIK BEYANI

Sayın Başkan,

Sanıklardan hiç birini tanımıyorum ve saldırının yapıldığı gün Orly'de değildim. Müdahil avukatlarının istemi üzerine burada bulunuyorum. Neden? Aslında bu mahkeme önünde duygulara dayalı bir tanıklık yapabiliyordim; zira 31'i diplomat ve memur olmak üzere Ermeni terörüne kurban giden 42 Türk'ten 12 tanesi benim eski öğrencim ya da meslektaşımı ve Orly saldırısının mağdurları arasında da çoğunluğu kendi yurttaşlarım oluşturuyor.

Fakat buraya size başka şeyi izah etmeye geldim. Tanık oluşumdan ötürü bu davanın oturumlarında bulunamadım ve mahkemenin seyrini yalnızca Fransız basınından izleyebildim. Gazetelerde okuduklarım böyle bir izahın gerçekten gerekli olduğunu gösterdi. Savunma avukatları, siyaset adamlarının tanıklığına başvurarak arada onları Ermeni "*soykırımı*" üzerine konuşurmamı ve böylece bu davaya siyasal bir nitelik vermeyi arzu ediyorlardı. Bu konudaki çabaları şimdilik boşa çıkmış olabilir, ama sonunda gene bunu başarmayı denemeyeceklerinden fazla emin değilim.

Bu benim için bir önsezi değil, kesin bir kanı; zira, bu tür davalarda hep böyle olur. Nitekim psikolog-bilirkişi, huzurunuzda sanıkları sözkonusu suça iten belli bir "*tutkulu idealizm*"den söz etti ve onlar da aynı "*soykırımı*"nın sorumlularına karşı intikam hırsıyla dolu olan çocukluklarını anlattılar. İşte size bu konudan, "*soykırımı*" konusundan sözetmek için geldim.

Ben, ne tarihçiyim, ne de etnolog. Hukukçuyum. İnanıyorum ki öncesi ve sonrasıyla birlikte 1915 olaylarının hukuki yönü, bu olaylara ilişkin olarak toplu bir intikam duygusundan kaynaklandığı iddia edilen her suçun tahlili bakımından önemlidir. Cezasız kalmış bir haksızlık üzerine dünyanın dikkatini çekme gerekçesi sözkonusu olduğu zaman da bu tahlil gereklidir.

Bir hukukçu olarak, özellikle bu ülkede devlet adamlarından Ermeni davasına taraftar olan en sade kişilere kadar "*soykırım*" teriminin bu kadar kolayca kullanılır olması ve hatta hafife alınması karşısında şaşırımdım. Oysa bu terim belli tanımı olan bir suça ilişkindir ve o tanım İkinci Dünya Savaşından sonra hazırlanarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 9 Aralık 1948 günlü kararıyla onaylanıp 11 Ocak 1951'de yürürlüğe giren "*Soykırımın Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme*" adlı uluslararası bir sözleşmeyle yapılmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi imzalayıp onaylamıştır.

Anılan sözleşmede soykırımı suçunun tanımlanması üç unsur içermektedir. Herşeyden

önce ulusal, etnik, ırki veya dini bir grup bulunmalıdır. Sonra bu grup, sözleşmede sayılan "grup mensuplarının öldürülmesi" eyleminden "bir grubun çocuklarının başka bir gruba zorla nakledilmesi" ne kadar uzanan ve "grubun fizik varlığını sona erdirecek yaşama koşullarına tabi tutulması" eylemini içeren bazı muamelelere tabi tutulmalıdır. Fakat bu suçun üçüncü unsuru daha önemlidir. Sözkonusu grubu "kısmen veya tamamen yok etmek kastı"nın mevcut olması gerekir.

Bu kilit ibare savaşımlara, isyanlara vs. ilişkin başka amaçların sonuçları olan diğer "adam öldürme"lerden, soykırımını ayırdeder. Adam öldürme fiili ulusal, etnik, ırki veya dini bir grubun üyelerini sırf bu gurubun üyeleri oldukları için açık veya örtülü bir şekilde yoketmeyi hedef aldığı zaman soykırımına dönüşüyor. Sayılarının büyüklüğü, ancak gruba yönelik böyle bir kastın belirtisi olarak ele alınabilirse anlam kazanır. Bu nedenledir ki, Vietnam savaşına ilişkin Russel Mahkemesi vesilesiyle soykırımından sözeden Sartre'm dediği gibi, böyle bir kastın örtülü bile olsa varlığını kanıtlamak için objektif olayları incelemek gerekir.

Ermeni sonunu ile ilgili olarak bu konuda bir sonuca varmak için üç grup olguyu saptamak yeterlidir.

Birinci olgu grubu, onbirinci yüzyıldan ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar, ulusların tarihinde bir başka benzeri görülmeyen, Anadolu Türk ve Ermeni halklarının barış içinde birlikte yaşadıkları sekiz yüzyıllık döneme ilişkindir. Anadolu'nun Türkler tarafından fethinden milliyetçilik çağına kadar kaydadeğer hiçbir uyuşmazlık, hiçbir silahlı çatışma bu iki topluluğu karşı karşıya getirmedi. Bütün dünya tarihinde birbirinden bu kadar farklı diller konuşan ve birbirine bu denli zıt dinsel inançlara sahip olup da bu kadar uzun süre böylesine barış içinde yaşayan iki başka halk gösterilemez. Biz böyle istisnai bir birlikte yaşamayı mümkün kılan Türk halkının bu hoşgörüsünden gurur duyarız. Bu durum her iki halkın günlük yaşamında sonuçları bugün de süren derin bir kültür alışverişi sağladığı için daha da dikkat çekicidir. Örneğin Ermeni soyadlarının çoğu Ermenice ek alan Türkçe sözcüklerden (çoğu kez meslek adlarından) yapılmıştır. Buna karşılık, bugünkü Türk sanatındaki ve müziğindeki sanatçılar ve besteciler arasında Ermeni asıllı birçok kişi vardır.

İkinci olgu grubu, özellikle 1915 olayları ile onlardan hemen önceye veya sonraya ait olanlarla ilgilidir. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı, Osmanlı Devleti'ni oluşturan çeşitli etnik gruplar için milliyetçilik dönemidir. Bu düşünce akımı, her milleti İmparatorluk topraklarının bir kısmı üzerinde kendi devletini kurmak amacıyla silahlı mücadeleye iter. Birçoğu, neredeyse hepsi, bunu başarır.

Ermeniler hariç onların mücadelesi, bir temel konuda öbür milliyetçiliklerden farklıdır. Sanatkar ve zanaatkâr, sultanın saltanatına sadık ve çalışkan bir halk olan Ermeniler Anadolu'ya ve hatta İmparatorluğun Avrupa'daki topraklarına yayılmışlardır. Böylece,

Türklerin Doğu Anadolu'ya girmesinden önce oturdukları topraklardaki çoğunluğu kaybetmişlerdi. Sonuç olarak, ondokuzuncu yüzyıl sonları ile yirminci yüzyıl başında hiçbir Doğu Anadolu ilinde artık Ermeni çoğunluğu yoktu. Bugünkü modaya uygun bir terim kullanmak gerekirse, Ermenilerin Ermenistan adı verilebilecek belli bir toprak üzerinde bir milli bağımsızlık hareketi olmadı ve ancak ülkenin çeşitli köşelerinde Ermeni gruplarının isyanları ve tedhiş eylemleri meydana geldi. Kendine saygısı olan her devlet gibi Osmanlı Devleti de bu faaliyetlere karşı kendisini savunmak amacıyla bazen oldukça ağır önlem almak zorunda kaldı ve bu önlemler zaman zaman hayli de sert oldu.

Sonra, Birinci Dünya Savaşı başladı. 1915'de Osmanlı Devleti birçok cephede birden savaşıyordu. Batı'da Çanakkale'de İtilaf Devletlerinin saldırısına karşı savaşıırken ülkenin doğusu Çarlık Rusyası Ordularının işgal tehdidiyle karşı karşıya kalmıştı. Rusya'nın Osmanlı Devletindeki dağılması hızlandırmak ve bundan kendi yararına çıkar sağlamak amacıyla ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı boyunca Ermeni sorunuyla ilgilenen büyük devletlerden biri olduğunu unutmamak gerekir. Savaş sırasında Rus yöneticiler Osmanlı Cephe gerisindeki bölgeyi sarmak için Ermeni sorununa o zamana kadar gösterdikleri ilgiden yararlandılar. Böylece isyancılarla Rus Ordusu arasında bir işbirliği doğdu. Bu Ermeni ayaklanmasını yönetenlerin gözünde belki de ulusal bağımsızlık yolunda gerekli bir işbirliğiydi; Fakat Osmanlılar için, böyle bir davranış vatana ihanetti. İşte bu savaş koşulları altında, başkaldırmalar, isyanlar, karşılık vermeler ve karşılıklı öldürmeler oldu. İşte o zaman hükümet şu kararı almak zorunda kaldı. 1. Muharip birliklerdeki Ermeni askerleri geri hizmet birliklerine aktarmak; 2. Savaş bölgesindeki Ermeni halkı Güney Doğu Anadolu'ya ve o dönemde İmparatorluğun bir parçasının oluşturan bugünkü Suriye'nin kuzeyine doğru kaydırmak. Bu önlemler birliklerin güvenliğini sağlamak ve ordunun ikmal yollarını güvenlik altına almak için zorunlu idi.

Zor bir kaydırma oldu bu. Bütün Ermeni nüfusu çok dağlık ve çorak bir bölgenin bir uçundan öbürüne nakletmek çok güç koşullar altında gerçekleşti. Taşıma araçları bulunmadığı için, çoğu zaman yerleri değiştirilenler uzun mesafelere yaya gitmek zorunda kalıyorlar, Devlet otoritesine boyun eğmeyen aşiretlerin saldırılarına ve hırpalanmalarına maruz kalıyorlardı.

Ayrıca askerlerle birlikte bütün sivil haklı kıran kıtlıkların ve salgınların yaşandığı bir dönemdi. Koşulların zorluğu yanında hükümet emirlerini yerine getirmede gayretkeşlik eden bazı yöneticilerin de bazen yer değiştirenlerin korunması için gerekli önlemleri alma zahmetine katlanmadıkları oluyordu. Kısacası, Anadolu'nun bu bölgesinde o tarihte bir insanlık trajedisi yaşandı, fakat her iki taraftan yüzbinlerce kurban veren ve karşılıklı acı çekilen ortak bir trajedi sözkonusuydu.

Fakat bu dram soykırımı adını alabilecek bir dram değildir. Zira soykırımının asıl unsuru, yani sırf Ermeni olduğu için Ermeni etnik grubunu yoketme kastı eksiktir. Sözkonusu olan düzensizliğin ve karışıklığın hüküm sürdüğü, can çekişen bir İmparatorluk bünyesinde,

silahlı çatışma koşullarında kararlaştırılmış bir savaş eylemidir. Ermeni unsurunun başka bölgelere naklinin sonuçları, ilk bakışta, 1948 Andlaşmasının aradığı koşullara uyar gibidir. Grup üyeleri öldürülmüştür ama daha çok yerel aşiretlerin sorumsuz kişileri tarafından. Evet maddi ızdıraplar yaşanmıştır, ama bu özellikle savaşın yakıp yıktığı bir ülkenin coğrafi ve iklim koşullarından kaynaklanmıştır. Yetim kalan Ermeni çocukların müslüman ailelerce evlat edinildiği de doğrudur. Fakat bu asla, Sözleşmenin deyimleriyle "*bir grubun çocuklarının diğer bir gruba zorla nakledilmesi*" amacıyla yapılmamış, aksine yüzyıllar boyunca Anadolu ailelerini birbirine bağlamış barışçı bir birliktelikten esinlenen yardım ve dayanışma anlayışıyla olmuştur. Bütün bu olaylar dizisinde bir kavmi kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak kastı yoktur. Çünkü Ermeni kaynaklar, ülkenin cepheden uzak bölgelerindeki Ermenilerle İstanbul ve İzmir gibi büyük merkezlerinde oturanların aynı önlemlere tabi tutulmadıklarını kabul ediyorlar. Öte yandan, birçok Ermeni asıllı memur ve hatta kaymakam, ülkenin doğusunda meydana gelen olaylara rağmen görevlerinin başında kalmışlar ve böylece, Osmanlı Devletinin gayrimüslimlere devlet kapılarını açma geleneği eskisi gibi devam etmiştir. Gerçekten Osmanlı bürokrasisinde birçok bakan, büyükelçi (hatta Berlin, Viyana vs. gibi önemli başkentlerde) ve yüksek memur olarak görev alan birçok Ermeni olmuştur.

Doğu Anadolu'ya gelince, elimizde, başka bölgelere nakledilenlerin güvenliğini ve korunmasını sağlamak için, çetin bir savaşın korkunç koşullarına rağmen idare makamlarınca çaba gösterildiğini belgeleyen, Osmanlı arşivlerinde mevcut olup bir kısmı yeni yayınlanmış olan sayısız belge, mektup, telgraf, genelge vs. var. Yöneticiler bazı durumlarda başarısız kalmış olabilirler. Fakat bu başarısızlıklar, bütün devlet mekanizmasının Yahudi ırkının topyekün imhasına yöneltildiği Hitler'in soykırımıyla karşılaştırılabilecek bir soykırımın kastının varlığına delil olarak değerlendirilemez.

"*Türkler tarafından gerçekleştirilen Ermeni soykırımı*" suçlamasını çürütmeye yarayan olgulardan üçüncü grubu bugünkü Türkiye'de Türk halkı ile Ermeni azınlık arasındaki uyumlu ilişkiler oluşturuyor.

Bu ilişkilerin niteliğini anlamak için dışarıda yaşayan son üç kuşak Ermenilerin özelliklerini hatırlamak ve onların yazgılarını Türkiye Ermenilerinin yazgısıyla karşılaştırmak gerekir.

İlk kuşak, yakınları Birinci Dünya Savaşı olaylarında mağdur olup acı çeken ve Osmanlı Devletinin çöküşünden önce veya çöküşü sırasında ülkeyi terketmek zorunda kalanlardan oluşan göçmenlerdir. Bu Ermenilerden bazıları öç alma düşüncesiyle ve çekilen acıların karşılıklı olduğunu unutarak, eski Osmanlı yöneticilerine karşı saldırılarla bireysel tedhiş eylemlerine giriştiler.

Yurt dışındaki ikinci kuşak Ermeniler, kendilerini kabul eden yeni toplumlarla bütünleşen, sanatkar ve çalışan bir millet olarak olağanüstü yetenekleri sayesinde yeni

ortamda kendilerine yer yapan, orada huzur ve hoşgörü bulan, uyum sağlayanlardan oluşuyor. Üçüncü kuşağın, yani bugün dışarıda yaşayan Ermeni gençlerinin bir kısmını yeniden şiddet eylemleri yoluyla ulusal bir kimlik kazanma peşinde koşmaya iten asıl neden bu ikinci kuşağın durumudur. Üçüncü kuşağın tedhişindeki amaç, geçmişin unutulmasını, artan bütünleşmeyi ve Ermeni kültürünün kaybolmasını önlemektir. Ne yazık ki, bu gençler kişiliklerini ispatlamak için şiddet yolunu, yani en kolay yolu seçtiler. Başvurdukları tedhiş eylemleri onlar bakımından kuşkusuz birçok tehlikeyi de içeriyor. Fakat Ermeni kimliğini sürdürmek için harcanması gereken gerçek kültürel ve düşünsel çabalarla karşılaştırıldıklarında, bu eylemler aslında çok kolaycı ve kısır bir seçeneği temsil eder.

Buna karşılık, Türkiye'de yaşayan üçüncü kuşak Ermeniler böyle bir kimlik bunalımı geçirmiyor. Zira hepsi, şimdi de Osmanlı Devleti bünyesinde birlikte barış içinde yaşadıkları dönemdeki gibi Ermeni kavminin özellerini sürdürmek için gerekli bütün olanaklara sahip bulunuyorlar. Ayrıca, sahip oldukları dinsel azınlık hakları, 1923'de imzalanan ve aslı Fransa nezdinde muhafaza edilen uluslararası bir andlaşmayla, yani Lozan Andlaşmasıyla güvence altına alınmıştır. Türk halkı ile Ermeni azınlığı arasında kültürel alış veriş bugün de sürmekte ve her iki topluluk kinsiz bir barış ortamında aynı yaşam tarzını paylaşmaktadır. 1980'den önce Türkiye'yi önüne katıp sürükleyen terör akımı sırasında bile Türkiye Ermenilerinin asla şiddet eylemlerine girişmemesi dikkate değer bir durumdur. Meydana gelen bazı bireysel olaylar ise, yurt dışında eğitilip yetiştirilmiş Ermenilerin eseridir. Kudüs'deki meşhur "*papaz okulu*" olayı bu genel çerçeve içinde değerlendirilmelidir. Fransız basınına göre, sanıklardan biri Türkiye'de Ermeni Okulunun bulunmamasından "*Kudüs'te eğitim yapmak zorunda kaldığını*" söylemiş. Sayın Başkan, öğrenimin Ermenice yapıldığı ve taşıdıkları Ermenice isimlerden kimlikleri kolayca ayırdedilebilir 19 Anaokulu, 20 İlkokul, 9 Ortaokul ve 5 liseden bazılarını size örnek olarak zikretmeme izin veriniz. Bezezyan Anaokulu ve İlkokulu, Vartuhyan İlkokulu, Semerciyan Cemeran Anaokulu ve İlkokulu, Karagözyan İlkokulu, Aramyan Uncuyan Ortaokulu, Bezciyan Ortaokulu, Sahakyan Nunyan Lisesi, Eseyan Lisesi, Gebrenagan Lisesi vs.

Yurtdışında bulunan genç Ermeni teröristlerin başlıca hedefi Türk halkı ile Ermeni cemaati arasındaki karşılıklı hoşgörüyü ve birlikte barış içinde yaşamayı sona erdirebilmek olmuştur. Fakat şu ana kadar ki bütün çabalar başarısızlıkla sonuçlanmış ve ne Türk halkı, ne de Türk Hükümeti, Türkiye Ermeni Cemaatine karşı şiddet eylemlerine başvurmuştur.

Buna rağmen Ermeni terörü sürüp gidiyor ve yetmiş yıl önceki "*soykırım*"ın dan söz edilmeye devam ediliyor. Neden? Çünkü soykırımı insanlığa karşı bir suçtur ve yukarıda değindiğim andlaşmada "*bir Devletler Hukuku suçu*" olarak tanımlanmaktadır. Soykırımından söz ederek dünya kamuoyunu etkilemek ve bir devlete, bir millete, bir halka karşı harekete geçirmek kolaylıkla mümkündür. Ayrıca bu, zaman aşımına uğramayan bir suçtur; yani ne zaman işlenirse işlensin cezalandırılması gerekir. Demek ki bu suçun sanıkları nerede ve ne zaman olursa olsun cezalandırılmalıdır ve Ermeni teröristlerin gözünde bu suç bütün Türk

Milletine yüklendiğinden, Türk Devletinin temsilcileri ve hatta bütün Türk vatandaşları cezalandırılmalıdır. Bu yüzden olayların meydana geldiği tarihte ana ve babaları bile dünyaya gelmemiş genç diplomatlar veya ülkelerine dönmek için kendi ulusal hava yollarının uçağına binen sıradan işçiler hedef seçilmiştir.

İşte bundan dolayıdır ki, Ermeni teröristler tarihi saptırmayı ve savaş koşulları içinde birlikte yaşanan bir faciayı soykırımı olarak nitelendirmeyi tercih ediyorlar. Bu da kendilerince tedhiş suçları işlemek için bir bahane sağlamış oluyor. Fakat Birleşmiş Milletlerce yapılan sözleşmedeki tanımlama ulusal, etnik, ırkî veya dinî bir grubun üyelerin, sadece bu grup üyesi oldukları için kısmen veya tamamen yok etme amacından söz ettiğine göre bu tedhiş eylemlerinin kendileri "*soykırimsal*" bir nitelik kazanıyorlar, Türkleri Türk oldukları için öldürmek ve Türkleri taşıyan Türk Hava Yollarının bir uçağı olduğu için bir uçağa bomba yerleştirmeye çalışmak, işte "*soykırimsal*" bir eylem sayılması gereken hatta soykırımın ta kendisi olan budur.

Teşekkür ederim sayın Başkan.

SORULAR VE YANITLARI

AV. VERGES: Profesör Mümtaz Soysal'ı Doğu Anadolu'daki bir buçuk milyondan fazla Ermeni'nin hayatına mal olan "*soykırımı*" nın "*en sinik*" yorumunu vermekle suçluyor. Sonra, Belçikalı Bakan Baron de Brouckère'in kitabından pasajlar okuyarak anılan olaylara ilişkin feci tasvirler konusunda Profesörün ne düşündüğünü soruyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Ermeni davasını savunan yazarların kitaplarından böyle parçalar seçmek çok kolay. Ben de aynı şeyi yapabilir ve huzurunuzda ülkenin aynı bölgesinde Ermenilerce toplu olarak öldürülmüş Türkleri anlatan kitaplardan sayfalarca okuyabilirdim. Biz de size rakamlar konuşturabiliriz. Osmanlı nüfus sayımlarından çıkan ve büyük Avrupa Devletlerinin konsolosluk raporlarıyla doğrulanan rakamlara göre İmparatorluk sınırları içerisinde yaşayan Ermenilerin toplam sayısı 1.300.000'i geçmiyordu. Demek ki devletin dört bir yanında yaşayan Ermeni cemaatindeki herkesin topluca öldürülmesi anlamına gelecek iç karartıcı bir varsayımdan hareket etsek bile "*birbuçuk milyon ölü*" den söz etmek anlamsızdır. Ayrıca, ben de size, Osmanlı yöneticilerine o kadar haksızlık etmeyen olayları bir başka biçimde ele alan yabancı yazarlardan alıntılar yapabilirim. Size Türk halkının ve askeri makamlarının "*dürüst davranışı*"ndan sözeden ve önsüzünü Müttefik İşgal Kuvvetleri Komutanı Mareşal Franchet d'Esperey'nin yazdığı Fransız binbaşısı Larcher'nin "*Dünya Savaşında Türk Savaşı*" isimli kitabını zikredebilirim. Bütün bu olayların büyük bir imparatorluk çökerken, böyle bir çöküşün tam kargaşasıyla birlikte meydana geldiğini unutmamak gerekir. Şüphesiz, gayretkeşlikle yetkilerini aşan yöneticiler de olmuştur. Ama

onlar, savaştan sonra Osmanlı mahkemelerince soykırımını amaçlayan bir hükümet siyasetinin uygulayıcıları olarak değil, fakat kendi aşırılıklarının sorumluları olarak cezalandırıldılar.

AV. VERGES: Lord Bryce'in kitabından Türklerin zalimliğine ilişkin bir pasaj zikrettikten ve 1915 olayları sırasında, İstanbul'daki Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Mr. Morgenthau'nun eserinden bir parça okuduktan sonra, bu metinler hakkında Profesör Soysal'ın görüşünü soruyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Sayın Başkan, demin belirttiğim gibi, huzurunuzda bir yığın kitapla gelmemize izin verilseydi, az önce okunanın tam aksini anlatan alıntılar yapabilirdik. Fakat Türkler aleyhine ve Ermeniler lehine eser sayısının çok olduğu da doğrudur. Bir soykırımı kanıtlamak için herşey yapıldı; sahte iddialara, sahte ve tahrif edilmiş belgelere dayanıldı. Morgenthau'ya gelince kendisinin ve kendisinden sonra müttefik işgali sırasında İstanbul'da bulunan haleflerinin anılan "*soykırımı*" konusunda Osmanlı yöneticilerini sorumlu gösterecek kesin delilleri elde etme olanağına sahip bulduklarını hatırlatmak gerekir. Unutmayalım ki arşivler işgal kuvvetlerinin denetimi altına geçtiği zaman bile hiçbir şey kanıtlanamamıştır.

AV. VERGES: Mr. Morgenthau'nun savaş sonrasında İstanbul'da bulunmadığını belirterek bu kere Alman misyoner Doktor Lepsius'u zikredip Profesör Soysal'ın bu konuda ne düşündüğünü soruyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Savaş halinde olan bir ülkede Büyükelçi olan Mr. Morgenthau İstanbul dışına adımını bile atmamıştır ve raporları çoğu Ermeni asıllı tercümanları ile misyonerlerin verdiği bilgileri yansıtır. Doktor Lepsius da bir misyonerdi. Az önce okunan pasajda Osmanlı İmparatorluğundaki Musevilerden sözettiğini farkettim. Bu konuda, Sayın Başkan, bir şey söylememe izin veriniz: yakında birkaç yıl içinde, İspanya'dan kaçan Yahudilerin Türkiye'ye sığınışlarının beşyüzüncü yıldönümünü kutlayacağız. Engizisyoncu ve dini cezalandırmalardan kaçan bu insanlar gayrimüslim toplulukların kendilerini yönetmelerine dayalı bir yönetim sistemi içinde huzur ve güven sunan Osmanlı Devletinin topraklarına sığındılar. Biz İmparatorluğun Musevi ve Hristiyan haklara karşı hoşgörüsüyle dolu geçmişinden ve sisteminden ancak gurur duyarız.

AV. BOURGUET: Profesör Soysal'ın hukuki bir açıklamada bulunma yerine siyasi bir konuşma yaptığını iddia ederek, İkinci Dünya Savaşından sonra yürürlüğe girmiş bir uluslararası sözleşmede söz etmenin ceza hukukundaki geri yürümezlik ilkesinin gerisine sığınmak olduğunu ileri süren bir suçlamada bulunur. Ayrıca Soysal'dan konuşmasında Ermeni "*halkı*"nı belirtmek için neden "*Ermeni unsur*" terimini kullandığını sorar.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Soykırımın Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin 1948 tarihli olması tartışmamızla hiç ilgili değil. Benim bu sözleşmede verilen

tanımlamadan yararlanarak açıklamaya çalıştığım şey, ondokuzuncu yüzyılın sonundan Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar uzanan bir tarih kesiti içindeki olayların gerçek niteliğidir.

Bu sözleşmenin tanımlamasını temel ölçüt olarak alıyor ve Doğu Anadolu'daki Türk Ermeni halklarının ortaklaşa yaşadıkları beşerî facianın varlığını da kabul ederek sözkonusu olaylarda Osmanlı yöneticilerine yüklenebilir bir soykırımı suçunun bulunmadığını söylüyorum.

Biz kendi tarihimizle hesaplaşmaya ve hatta daha sonra "suç" olarak tanımlanan bir durum varsa onun bile sorumluluğunu üstlenmeye hazırız. Bu sözleşmenin geriye yürümezliği ya da yürürlüğü hakkında hukukçular arasında bir tartışma olduğunu iyi biliyorum. Hatta, soykırımı terimi İkinci Dünya Savaşından sonra "üretilmiş" bir terim olmasına rağmen, gerçekte sözleşmenin insanlık tarafından daha önce mahkum edilen bir suçun varlığını doğruladığı ölçüde zaten var olan hukuku "açıklayıcı" nitelikte olduğu savunulabilir. Geçmişe yürüyüp yürümemesi buradaki tartışmamızın esasını değiştirmez; çünkü tarihi olaylar böyle bir suçun varlığını kanıtlar nitelikte değildir.

"Ermeni unsuru" terimine gelince, Sayın Başkan, size bunun kullandığım tek terim olmadığını hatırlatmak isterim. Ermenilerden söz ederken kavim, halk, azınlık vs. gibi başka terimler de kullandım. Kullanılan terim hukuki tartışmanın esasını hiç değiştirmez. Sözleşme, bir kavim, bir halk, bir azınlık veya dilerseniz bir millet anlamına gelebilen bir "grup"tan söz etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu Ermenileri şüphesiz sözleşmenin anladığı anlamda bir grup oluşturuyordu. Fakat anlatmaya çalıştığım konuyla, yani özellikle bu gruba karşı işlenmiş bir soykırımı suçunun mevcut olmayışıyla bu hususun herhangi bir ilişkisi yoktur.

AV. BOURGUET: Anadolu'da yaşayan "Kürtlerin" sayısını soruyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Bu soru ile tartışmamız arasında bir ilişki görmüyorum, fakat ima edilmek istenen gayet iyi anlıyorum. Türkiye ırk, din veya dil ayrımı yapmaksızın yasa önünde yurttaşların eşitliği üzerine kurulmuş, bütünlük ilkesine dayalı bir Cumhuriyettir. Türkiye Cumhuriyetinde anadili Türkçe olmayan yurttaşlar vardır. Fakat yurttaşları arasında konuştukları dile göre ayırım yapmayan bir devlette bu noktanın hukuki bir sonucu yoktur ve özellikle bu ilkeyi güçlendirmek için son nüfus sayımları sırasında anadile ilişkin soru bile, sorulmamıştır. Bu yüzden bir rakam vermek imkansız. Bu size Fransa'daki Breton sayısının sorulmasına benzer. Siz ne rakam verirdiniz? Bretanya bölgesinin tam nüfus sayısını mı? Fakat bu nüfusun hepsi Breton değildir. Yoksa Fransa'nın dört bir yanında yaşayan Breton asıllı insanların sayısını mı? Fakat bu konuda da bir rakam vermek, çeşitli akrabalık dereceleri ve köken kavramındaki farklı yaklaşımlar nedeniyle imkansızdır.

Hukukî açıdan konuşursak, bugünkü Türkiye Cumhuriyetinde, azınlık terimi, sadece Lozan Andlaşmasıyla azınlık olarak kabul edilen gayrimüslim üç cemaati kapsar. Bunlar Rum

Ortodoks, Ermeni ve Musevi cemaatleridir. Böylece, ülkenin anayasal düzeni ile bütün yurttaşlara sağlanan güvenceler yanında azınlıkların hakları uluslararası bir andlaşma ile ayrıca güvence altına alınmıştır.

AV. BOURGUET: "Dağ Türkleri" deyiminin anlamını soruyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Çeşitli ırklara mensup yurttaşlar yönünden Türkiye Cumhuriyetinin tutumunu küçük düşürmek için bu deyim yurt dışında dilden dile dolaştığını biliyorum. Fransa'da olduğu gibi Türkiye'de de Türk yurttaşlığı, kavmi veya ırki değil, hukuki bir kategoridir. Etnik köken ile hiçbir ilgisi yoktur ve etnik köken hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Avukat Bourguet'nin değindiği deyim, Türkiye'de kullanılmamakta fakat alay edercesine bazen yabancı eserlerde zikredilmektedir. Belki de Cumhuriyetin ilk yıllarında etnik düşmanlıkların izlerini ortadan kaldırmak için de kullanılmıştır. Şayet böyle ise, bu ancak övgüye değer bir davranış olabilir. Fakat o deyim bugünün Türkiye'sinde geçerli olan bir deyim değildir.

AV. BOURGUET: 1915 mağdurlarının sayısına ilişkin tartışmaya değinerek, bu sayının küçültülmesiyle suçun işlenmemiş sayılması yolunda bir gerekçe oluşmadığını ve bazı insanların ölümünden kurtulmuş olmasıyla soykırımı veya soykırımına teşebbüs suçunun yokluğuna hükmedilemeyeceğini söylüyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Eğer suç mevcut ise, mağdur sayısının az veya çok olması suçun niteliğini elbet değiştirmez. Zaten bu nedenledir ki bütün konuşmam boyunca sayı sözü etmekten kaçındım. Kanıtlamaya çalıştığım husus Osmanlı Devletinin sorumlularında Ermeni kavmini hedef olan ve bir kavmin insanlarını kısmen veya tamamen ortadan kaldırmaya yönelik bir kastın bulunmasıdır. Sorunun özünü bu oluşturuyor. Böyle bir kast bulunmaksızın karşılıklı olarak yaşanmış bir insanlık faciasının varlığını kabul etmek soykırımını kabul etmek anlamına gelmez.

AV. BOURGUET: Türkiye'nin "soykırımı"ni kabul etmemeyi sürdürüş nedenini soruyor ve özellikle hukuki sonuçları bakımından Türkler için soykırımı ile katliam kavramlarını arasındaki fark konusunda bilgi edinmek istiyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Önce konuya bir açıklık getirmek gerek, zira hukuk herşeyden önce kavramların belirgin olmasını ister. "Türklerin Ermeni Soykırımı" kavramı yerine "Türklerin Ermeni Katliamı" kavramını kullanmış değilim. Hayır, birbiri karşısında konması gereken iki kavram, bir yanda "Türklerin Ermeni Soykırımı" kavramı ile öte yandan "başkaldırma, isyan, karşılıklı öç alma ve öldürme gibi eylemleri içeren ve tarihin belli bir döneminde iki topluluk arasında birlikte yaşanmış olan facia" kavramıdır.

Eğer sayılardan konuşmak gerekseydi, ben de ondokuzuncu yüzyıl sonundan Birinci Dünya Savaşının ertesine kadar olan aynı dönemde büyük çoğunluğu Doğu Anadolu olaylarında olmak üzere hayatlarını yitiren iki buçuk milyon Türkten söz edebilirdim. Hiçbir şeyi inkar etmiyorum. Tarihi olayları gözlemliyor ve belli bir etnik grubu sırf o etnik grup olduğu için yok etmek kastının bulunmadığını belirtiyorum. Bu koşullarda bir soykırımın varlığını kabul etmek gerçeğin aksini kabul etmektir. Ayrıca bu geçmişi başka dini topluluklara karşı hoşgörü ve iyi niyet örnekleriyle dolu Türk halkı için bir aşağılamayı bir hakareti kabul etmek anlamına gelir. Bu aynı zamanda, bütünlük ilkesine dayalı bir Cumhuriyet çerçevesinde bugün de ülkesi üzerindeki Ermeni topluluğu ile barış içinde birlikte yaşamayı sürdürmek isteyen bir millete hakarettir. Öte yandan bunu kabul etmek tek yanlı bir propagandanın sonuçlarını ve iki halk arasındaki düşmanlığın sürekliliğini kabul etmek anlamına gelir. Biz Ermenilere karşı toplumca hiçbir kin beslemiyoruz. Bir soykırımını kabul etmek, dünyanın din kavgalarıyla parçalandığı bir dönemde bile bu bakımdan lekesizliğini koruyan Türk halkının toplu olarak tarih önünde özür dilemesinin gerekliliğini kabul etmek olur. Aynı şekilde, bu şimdiki Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi üzerindeki toprak iddialarını da kabul etmek anlamına gelir. Anadolu geçmişte birçok ulusun ve birçok uygarlığın beşiği olmuştur. Bugün ise Türklere ve Türkiye Cumhuriyetine aittir. Soykırımı zaman aşımına uğramayan bir suç olduğundan bugünün Ermeni gençleri bu Cumhuriyeti ve onun vatandaşlarını cezalandırma hakkını kendilerinde görüyorlar. İnsanlık böyle bir oç alma ve cezalandırma anlayışını kabul edemez. Söz konusu olaylar yetmiş yıl önce meydana geldi. Karşılıklı düşmanlıkları yeniden canlandırmak amacıyla tarihin bu sayfalarını karıştırmak boşunadır. Bu sayfaların varlığını kabul etmek, her tarihinin, hatta her dürüst insanın ahlaki görevidir. Fakat, bunları tek taraflı yorumlayarak söz konusu halklardan yalnızca birini suçlamak, bütün insanlığın ortak vicdanınca kabul edilemeyecek bir tutumdur.

AV. BOURGUET: Osmanlı Hükümetinin Dahiliye Nazırı Talât Paşa'ya atfedilen 1915 tarihli bir telgraf okuyarak kendisine göre soykırımının varlığını kanıtlayan bu belgenin gerçek olup olmadığını soruyor ve bu konuda bilgi istiyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Bu telgraf sahtedir. Bugün birçok propaganda kitabına basılan bir fotoğrafın fotoğrafıdır ve aslı mevcut değildir. Çünkü aslı 1921'de Berlin'de Talât Paşa'nın öldürülmesine ilişkin Tehlirian davası sırasında bir kitap yayınlayan Andonian isimli biri tarafından sahte olarak imal edilmiştir. Berlin mahkemesi bu kitapta yayınlanan metnin ve öbür belgelerden hiçbirinin gerçekliğini asla kabul etmedi. Fakat bu yayın kamuoyunu etkiledi ve katil beraat etti. Osmanlı İdaresinde küçük bir memur tarafından Andonian'a satılmış olduğu iddia edilen bu belgeler Halep Valisince "imzalanmış" notları içermektedir. Fakat Valinin imzası Osmanlı arşivlerine göre gerçekte oradaki imzadan tamamen farklıdır. Ayrıca sahte belge düzenleyicisinin Miladî takvimle Rumî takvimi birbirine çevirmekte tam usta olmayışından kaynaklanan tarih hataları da mevcuttur. Tekrar ediyorum ben tarihçi değilim; fakat telgraflarda kullanılan şifre sistemine, Osmanlı belgelerinin başlığına ve küçük ayrıntılara ilişkin başka hatalar Türk tarihçileri tarafından özenle kanıtlanmış ve yayınlanmıştır. Belgeler

böylece, kendilerine mal edilen bütün değeri yitirmiş ve hatta siyasal davalar için tarih saptırma amacıyla sürdürülen sahtecilik çabalarının birer örneği olmak durumuna düşmüşlerdir.

AV. BOURGUET: Türk tarafının özellikle bu tür çabaları başarısız kılmak için Osmanlı arşivlerini niçin yabancıların yararlanmasına açmadığını soruyor ve Türk makamlarının Ermeni sorunu konusunda hüküm vermek üzere Ekim 1984'de Paris'te toplanan Halklar Daimi Mahkemesine belge sunmayı reddetmiş olmalarını vurguluyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Osmanlı Arşivleri sınıflandırma ve koruma gereklerinin izin verdiği ölçüde her milletin iyi niyetli bilginlerin yararlanmasına açıktır. Şüphesiz özellikle böylesine tartışmalı bir sorun söz konusu olunca, geçmişin mirasını korumak için bazı önlemlerin alınması da zorunludur. Osmanlı arşivlerinin incelenmesi arşivlerin dili ve okunması zor milyonlarca belge içermesi nedeniyle olağanüstü bir uzmanlık ister. Ermeni sorununa ilişkin olarak bir avuç Türk uzmanınca yayınlanmış olanlar bile, uzun süredir yayılıp söylenenin tam aksini kanıtlamaya yeterli olmuştur. Demek ki, düşünülenin aksine Osmanlı arşivlerini bilim çevrelerinin incelenmesine açmakta Türkiye'nin büyük çıkarı vardır.

Halklar Daimi Mahkemesine gelince, Türk makamlarının yasalara uygun biçimde kurulmuş mahkemelerce resmi yoldan istenilen belgeleri göndermeye hazır olduğunu sanıyorum. Örneğin Ağır Ceza Mahkemesince resmi bir belge veya görüş istenildiği takdirde, bu istem mutlaka süratle yerine getirilir. Fakat, Halklar Daimi Mahkemesi, düşünsel yetenekleri ne olursa olsun özel sıfatlarıyla hüküm veren bireylerden oluşan bir kanaat mahkemesi olduğu için Türk makamlarının Ermeni davası için propaganda aracı durumuna gelme tehlikesi taşıyan böyle bir kurumla ilişkiye girmekten sakınmış olabileceklerini zannediyorum.

AV. ZAVARIAN: Türk ve Ermeni Halklarının barış içinde sekiz yüzyıl süreyle birlikte yaşamalarına ve Ermeni topluluğunun özelliklerine ilişkin olarak Profesör Soysal'ca söylenenlere değinerek Türk tarafının "köylü" yönünün Ermenilerin "sanatkâr" tarafıyla zıtlık oluşturduğunu göstermeye ve sorunun tahlili için bundan bazı sonuçlar çıkarmaya çalışıyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Ermeni halkının yeteneklerini överken herhangi bir karşılaştırma yapmadım. Eğer bu tahlil denemesiyle Türklerin Ermeni komşularına göre daha az ince ve dolayısıyla şiddet eylemlerine daha yatkın oldukları söylenmek isteniyorsa, böylesine onur kırıcı bir imajı kesinlikle reddederim. Halkıma hakaret edilmesine izin veremem.

AV. ZAVARIAN: Bu kez 24 Nisan 1915 tarihinin Türkler için ne anlama geldiğini soruyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Sayın Başkan, herşeyden önce, bu tarihin Ermeni

davasının savunucuları için ne anlama geldiğini açıklamama izin veriniz. Onlar için, bu "soykırımı"nın başlangıç tarihidir. Demek ki her yıl anılması gereken bir tarih. İnsanlığı karşı işlenmiş bir dizi suçun başlangıcını oluşturduğundan bu tarihin bütün halklarca hatırlanmasını istiyorlar.

Aslında, bu tarihte tam olarak ne oldu? Bu tarih, Osmanlı Hükümetinin Ermeni Devrim Komiteleri yöneticilerinin yakalanması ve vatana ihanet suçundan askeri mahkemeler önüne çıkarılması emrini verdiği gündür.

AV. ZAVARIAN: O tarihte, 650 Ermeni aydın, yazar, şair, doktor, avukat, bilgin, din adamı ve siyaset adamının "Constantinople"de tutuklandığını, sonra sürgüne gönderilip öldürüldüğünü belirterek bütün bunların bir soykırımın delili oluşturup oluşturmadığını soruyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Herşeyden önce kentin adı "Constantinople" değil, Türkler için her zaman olduğu gibi İstanbul'dur. Öte yandan Ermeni aydınlar, Ermeni ya da aydın oldukları için tutuklanmadılar; tutuklanmalarının nedeni Doğu illerine düşmanla işbirliği ve başkaldırma emrini vermiş olan komitelerin yöneticileri olmalarıydı. İşgal tehdidine karşı koyan savaş halindeki bir ülke hükümetinin başka türlü davranabileceği düşünülemez. Bu yöneticiler öldürülmedi, fakat sadece ülkenin iç kısımlarına, Orta Anadolu illerine nakledildi. Aralarında bazılarının savaş zamanında kabul edilemeyecek bir ihanetten yargılanıp bunu hayatlarıyla ödemeleri de hiç şüphesiz, bir soykırıma delil sayılamaz.

AV. ZAVARIAN: Doğu vilayetlerindeki Ermenilerin nakledildikleri yerleri soruyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: "Halklar Daimi Mahkemesi"ne sunulmuş bütün raporları içeren ve sık sık atıfta bulunduğunuz "Suskunluk Suçu" adlı o sarı kitabı ben de biliyorum. Bir nüshası da şimdi cebimde. Bu kitabın 6 ya da 8 inci sayfasında nakledilen Ermeni kabilelerinin izledikleri yollar oklarla gösterilmiştir. Bu intikalin ülke sınırları içerisinde, aynı ülkenin güney doğusuna doğru yapıldığına dikkat etmek gerekir. Demek ki kelimenin İkinci Dünya Savaşında kazandığı anlatımda bir tehcir sözkonusu değildir.

AV. ZAVARIAN: Almanların da iki milyon Yahudiyi yok etmek üzere tehcir ettikleri halde "tehcir" kelimesini asla kullanmadıklarına dikkat çekiyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Avukatın bu sözüyle neyin amaçlandığını gayet iyi anlıyorum. Önceki davaların senaryosu burada da tekrarlanıyor. Bundan sonraki adım, hiç kuşkusuz, İkinci Dünya Savaşı başında Hitler'e atfedilen "Herşey bir yana, bugün Ermenilerin yok edilmesini kim anımsıyor" şeklindeki meşhur cümlenin zikredilmesi olacak. Oysa bir İngiliz gazetecisi tarafından Hitler'e maledilen bu cümlenin Hitler tarafından asla söylenmemiş olduğu, sonraları özellikle Amerikalı araştırmacı Heath Lowry tarafından kesinlikle

kanıtlanmıştır. Nürnberg Mahkemesince kabul edilen belgeler de böyle bir cümle içermiyor. Bu konuya değinen tek belge ise o uluslararası mahkemece inandırıcı delil olarak kabul edilmedi. Dünyadaki musevi kamuoyunu Türkiye'ye karşı seferber etmek ve Türklerle Hitler'i aynı kefeye koyarak onları dünyanın gözünde mahkum etmek amacıyla bu yönde sürekli bir Ermeni propaganda çabasının bulunması dikkat çekicidir.

AV. ZAVARIAN: Federal Alman Devletinin Alman halkı adına resmen özür dileyişine ve bu davranışın Almanya ile İsrail arasındaki ilişkilere yaptığı olumlu etkiye değiniyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: İşte Ermeni davasında Ermeni teröristlerinin güttükleri nihai amacı iyi gösteren bir örnek daha. Türk hükümetlerini sözde "soykırımı"nın varlığını kabule zorlamak ve buradan hareketle, Almanya ile İsrail Devleti arasındaki olayda olduğu gibi hayali bir Ermeni varlığına tazminat ödemeye zorunlu kılmak isteniliyor.

Bu tam bir hayaldir. İşlenmemiş bir suç için dünyada hiçbir şiddet, hiçbir terör bize özür diletmez. Bu konuda İsrail iyi bir örnek oluşturamaz ve arada kurulmak istenen paralellik kabul edilmez. Ne var ki, bu konudan ciddiyetle söz etmek ve dünyanın çeşitli Ermeni topluluklarını gerçekleştirilemeyecek bir rüyaya itmek, Ermeni halkına karşı dürüst bir davranış da değildir.

AV. ZAVARIAN: Le Monde gazetesinden Ermeni davasında yeni bir tutumun gerekliliği konusunda Başbakan Turgut Özal'ın bir cümlesine değinen Ankara çıkışlı bir haber okuduktan sonra, "soykırımı"nın sorumluluğuna ilişkin olarak resmi Türk tutumunda bir değişiklikten söz etmenin mümkün olup olmadığı soruyor. Ona göre, Profesör Soysal bu konularda uzman hukukçu sıfatıyla ve bu tür mahkemeler önünde şüphesiz bir çok defa Türk Hükümetini savunmuş bir kişi olarak böyle bir soruya cevap verecek durumda olmalıdır.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Bu açıklama bana La Fontaine'in ünlü "Karga ve Tilki" masalını anımsatıyor. Kurnazca ifadelerle, ağızdan resmi bir görev itirafı taşıyan ve beni Hükümet sözcüsü gibi gösterebilecek olan laflar düşün isteniyor. Ben hiç kimsenin sözcüsü değilim. Burada üniversite mensubu ve gazeteci olarak konuşuyorum ve bir Ermeni terörizmi davasında ilk kez tanıklık ediyorum. Konu hakkında Başbakanın söylemiş olabilecekleri beni hiç ilgilendirmez. Zaten kendisi daha sonra başka açıklamalarda da bulundu.

Bu mahkeme önünde uzman tanık sıfatıyla kendi adıma söylediklerim çok açıktır. Tarihi olduğu gibi kabul etmek, olayları her iki halkça karşılıklı olarak yaşandığı biçimde yerli yerine oturtmak gerektiğini ve bizim Türkler olarak tarihi böylesine göğüslemekten korkmamız için hiçbir neden bulunmadığını, zira Ermeni ırkını yok etmek amacıyla taammüden ve örgütlenmiş bir "soykırımı" suçlamasının tarihi olgular karşısında ayakta kalamayacağını söylüyorum. Türkiye Cumhuriyeti şimdiye kadar Anadolu topraklarında ve komşularıyla ilişkilerinde geçmişini unutup barışı ve uyumu yeniden sağlamak umuduyla bu

olaylardan söz etmemeyi yeğledi. Bundan dolayıdır ki, okullarımızda Ermenilerin veya Rumların Türk halkına verdikleri acılar ve bütün bu halkların birlikte yaşadıkları insanlık faciaları konusunda unutmama ve susma yolunu seçtik. Bu Türk suskunluğu yetmiş yıl sürdü. Fakat başkaları tarihi saptırarak bizi suçlu gösteren değişik bir tarih görüntüsü yarattılar. Taraflardan sadece birinin anlattıklarına ve Türklere düşman çevrelerin yorumlarına dayalı olan bu görüntü hayli yol aldı ve bütün toplallığına rağmen gerçeğin ters yüz edilmesine kadar yürüdü gitti. Şimdi gerçeğe yeniden dönmek gerekiyor. Madem ki konuşmaya zorlandık konuşacağız.

AV. ZAVARIAN: Kıbrıs davasıyla ilgili olarak Rumlara karşı gösteriler sonunda İstanbullu hristiyan azınlıkların birtakım maddi zararlara uğramasına yolaçan 6 ve 7 Eylül 1955 olaylarının nedenleri konusunda bilgi almak istiyor.

PROF. MÜMTAZ SOYSAL: Sayın Başkan, bu sorunun arkasına gizlenen artniyeti sezebildiğimi sanıyorum. Savunma avukatı Türkün barbar ve cellat olduğunu, yakıp yıktığını ve öldürdüğünü söylemek ister gibi. Bu imalı ve küçültücü tanımlama tarihin en hoşgörülü uygarlıklarından birine sahip olmaktan gurur duyması gereken bir halkın gerçek niteliklerine hiç uymuyor. Uluslararası uyumsuzluklarla ve bunların ulusal düzeydeki yankılarıyla bölünmüş olan günümüz dünyasında 1955 Eylül'ündeki İstanbul olayları gibi olaylara sık rastlanır. Fakat olaylar içinde tek bir olayı seçmek ve bundan tek bir halkı suçlayacak sonuçlar çıkarmak, tarihi düşmanlıklarla beslenen bir kötü niyetin belirtisidir. Halklar arasında böyle düşmanlık tohumları ekilmeye devam edildikçe evrensel kardeşlik asla gerçekleşemez.

Sayın Başkan, bana konuşma fırsatı verdiğiniz için teşekkür ederim. Pek sık görülen bir şey değil bu.

AMERİKALI BİLİM ADAMLARININ

AÇIKLAMASI

(19 MAYIS 1985)

Attention Members of the U.S. House of Representatives

The undersigned American academicians who specialize in Turkish, Ottoman and Middle Eastern studies are concerned that the current language embodied in House Joint Resolution 192 is misleading and/or inaccurate in several respects. Specifically, while fully supporting the concept of a "National Day of Remembrance of Man's Inhumanity to Man," we respectfully take exception to that portion of the text which singles out for special recognition: "... the one and one half million people of Armenian ancestry who were victims of genocide perpetrated in Turkey between 1915 and 1923..."

Our reservations focus on the use of the words "Turkey" and "genocide" and may be summarized as follows:

- From the fourteenth century until 1922, the area currently known as Turkey, or more correctly, the Republic of Turkey, was part of the territory encompassing the multi-national, multi-religious state known as the Ottoman Empire. It is wrong to equate the Ottoman Empire with the Republic of Turkey in the same way that it is wrong to equate the Hapsburg Empire with the Republic of Austria. The Ottoman Empire, which was brought to an end in 1922, by the successful conclusion of the Turkish Revolution which established the present day Republic of Turkey in 1923, incorporated lands and peoples which today account for more than twenty-five distinct countries in Southeastern Europe, North Africa, and the Middle East, only one of which is the Republic of Turkey. The Republic of Turkey bears no responsibility for any events which occurred in Ottoman times, yet by naming "Turkey" in the Resolution, its authors have implicitly labeled it as guilty of the "genocide" it charges transpired between 1915 and 1923;
- As for the charge of "genocide": No signatory of this statement wishes to minimize the scope of Armenian suffering. We are likewise cognizant that it cannot be viewed as separate from the suffering experienced by the Muslim inhabitants of the region. The weight of evidence so far uncovered points in the direction of serious inter-communal warfare (perpetrated by Muslim and Christian irregular forces), complicated by disease, famine, suffering and massacres in Anatolia and adjoining areas during the First World War. Indeed, throughout the years in question, the region was the scene of more or less continuous warfare, not unlike the tragedy which has gone on in Lebanon for the past decade. The resulting death toll among both Muslim and Christian communities of the region was immense. But much more remains to be

discovered before historians will be able to sort out precisely responsibility between warring and innocent, and to identify the causes for the events which resulted in the death or removal of large numbers of the eastern Anatolian population, Christian and Muslim alike.

Statesmen and politicians make history, and scholars write it. For this process to work scholars must be given access to the written records of the statesmen and politicians of the past. To date, the relevant archives in the Soviet Union, Syria, Bulgaria and Turkey all remain, for the most part, closed to dispassionate historians. Until they become available the history of the Ottoman Empire in the period encompassed by H.J. Res. 192 (1915-1923) cannot be adequately known.

We believe that the proper position for the United States Congress to take on this and related issues, is to encourage full and open access to all historical archives, and not to make charges on historical events unjustly upon the people of Turkey, and perhaps set back irreparably progress historians are just now beginning to achieve in understanding these tragic events.

As the above comments illustrate, the history of the Ottoman-Armenians is much debated among scholars, many of whom do not agree with the historical assumptions embodied in the wording of H.J. Res. 192. By passing the resolution Congress will be attempting to determine by legislation which side of a historical question is correct. Such a resolution, based on historically questionable assumptions, can only damage the cause of honest historical enquiry, and damage the credibility of the American legislative process.

Signatories of the Statement of H.J. Res. 192 addressed to the Members of the U.S. House of Representatives:

Bliss Allen-Bell Professor of History California State University	Kathleen Hartzell Associate Professor of Turkish Studies Columbia University	John Hruska History Germale State College West Virginia	William Ochsenwald Associate Professor of History Virginia Polytechnic Institute	David Thomas Associate Professor of History University of California
Sarah M. Bennett Associate Professor of Turkish Language & Literature University of Wisconsin at Madison	Timothy O'Rourke Professional Lecturer SAS, Johns Hopkins University	Hall Hudock Professor of History University of Missouri	Robert Olson Associate Professor of History University of Kentucky	Margaret L. Versick Assistant Professor of History Dickinson College (Pennsylvania)
Karl H. Borchers Associate Professor of History Sera College (New York)	Shelagh Dunne Senior Lecturer University of Connecticut	Ralph Jackel Visiting Assistant Professor of History & Member of the American Academy of Arts and Sciences University of Chicago	William W. H. Wood Associate Professor of History New York University	Norman A. Zerk Director of the Archive of Modern Turkish Literature Texas Tech University
Ilhan Buzoglu Associate Professor of Turkish Studies Indiana University	Roger Davidson Professor of History George Washington University Washington, D.C.	Ronald Jennings PhD in Ottoman History & Asian Studies University of Illinois	Donald Quastner Associate Professor of History University of Houston	Donald Webster Professor of Turkish History, Istanbul Rutgers University
Donald G. Little Professor of Anthropology Hunter College, CUNY	Walter Denny Professor of History & Near Eastern Studies University of Massachusetts Amherst	James Kelly Professor of History University of Utah	Richard Ruppel Professor of History University of California San Diego	John Woods Associate Professor of Middle Eastern History University of Chicago
Ulla B. Bar Professor of Art History Hunter College, CUNY	Dr. Alan Dibdin Senior Lecturer New York University	Kerim Key Associate Professor of History Washington, D.C.	Dr. Philip Stoddard Associate Professor of History University of Michigan Ann Arbor	Melville Zilk Professor of History University of Maryland
George B. Burt Foster Professor of Turkish & Islamic Studies Indiana University	Brian Ervin Associate Professor University of Washington Seattle	Metin Kunt Professor of Ottoman History University of California, Berkeley	Frank Tachau Associate Professor University of Illinois Chicago	
Arthur C. K. S. Hingorani Professor of Turkish & Persian Languages University of California at Los Angeles	Cesar Farah Professor of Islamic & Middle Eastern History University of Wisconsin Madison	Frederick K. Rowell Associate Professor of History, Istanbul University of Utah	Metin Tankoc Professor of International Law Istanbul Texas Tech University	

ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜYELERİNİN DİKKATİNE

Türk, Osmanlı araştırmaları ve Ortadoğu üzerine uzmanlaşmış, aşağıda imzaları bulunan Amerikalı akademisyenler, ABD Temsilciler Meclisi'nin 192 sayılı kararında kullanılan dilin birçok açıdan yanıltıcı ve/veya yanlış olduğu görüşündedirler.

"İnsanlık dışı Davranışları Anma Milli Günü" kavramına tam olarak destek vermemize karşın, sözkonusu metinde dikkat çekilen aşağıdaki kısmı kabul edilemez buluyoruz:

"... Türkiye'de 1915 ve 1923 yılları arasında gerçekleştirilen soykırımın kurbanları olan 1,5 milyon Ermeni kökenli insan..."

Çekincelerimiz "Türkiye" ve "soykırım" sözcüklerinin kullanılması konusunda odaklanmakta olup aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

* 14. yüzyıldan 1922'ye kadar, günümüzde Türkiye olarak, daha doğrusu "Türkiye Cumhuriyeti" olarak adlandırılan alan, çok dinli, çok uluslu bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğunun bir parçasıydı. Nasıl Habsburg İmparatorluğunu günümüz Avusturya Cumhuriyeti ile eş saymak yanlışsa, Osmanlı İmparatorluğunu, Türkiye Cumhuriyeti ile bir tutmak da yanlıştır. Günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında kurulmasıyla sonuçlanan Türk Devrimiyle 1922'de tarih sahnesinden silinmiş olan Osmanlı İmparatorluğu, şu anda Güneydoğu Avrupa, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da bulunan ve sadece bir tanesinin Türkiye Cumhuriyeti olduğu 25'ten fazla devletin topraklarını ve halklarını bünyesinde barındıran bir devlettir. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı zamanında gerçekleşen hiçbir olaydan sorumlu tutulamaz. Ancak kararda "Türkiye" adını kullanarak kararı yazanlar 1915 ve 1923 yılları arasındaki "soykırım"ın sorumluluğunu Türkiye'ye yüklemek istemişlerdir.

* "Soykırım" suçlamasına gelince, bu açıklamayı imzalayanların hiçbiri Ermenilerin çektiği acıların boyutlarını küçümseme amacını taşımamaktadır. Aynı şekilde sözkonusu bölgedeki Müslüman halkın da acılarının farklı şekilde değerlendirilemeyeceği görüşündeyiz. Şu ana kadar ortaya konan kanıtlar, toplumlararası bir iç savaşın, (Müslüman ve Hristiyan gruplar arasındaki) Birinci Dünya Savaşı sırasındaki bulaşıcı hastalıklar, kıtlık ve Anadolu ve çevresindeki alanlardaki katliamlar ve acılar ile daha da karmaşık bir hale geldiğine işaret etmektedir. Gerçekten de sözkonusu yıllar boyunca, bölgede, geçen on yılda Lübnan'da yaşanan trajediden çok farklı olmayan bir sürekli savaş durumu yaşanmıştır. Hem Müslüman hem de Hristiyan nüfus arasındaki kayıplar büyük rakamlardadır. Ancak saldırgan ve masum olanı ayırdedebilmek, çok sayıda Hristiyan kadar Müslümanın da içinde bulunduğu Doğu Anadolu halkının hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan olayların nedenlerini belirleyebilmek için tarihçilerin ulaşmaları gereken daha birçok belge ve bulgular vardır.

Tarihi devlet adamları ve politikacılar yapar, bilimadamları ise yazar. Bu sürecin işlemesi için bilimadamlarına, geçmişteki devlet adamları ve politikacıların yazılı kayıtlarına

ulaşabilme şansı verilmelidir. Şimdiye kadar, konuyla ilgili olan Sovyetler Birliği, Suriye, Bulgaristan ve Türkiye'nin arşivlerinin büyük kısmı tarihçilere kapalı tutulmuştur. Bu arşivlere ulaşılmaya kadar Temsilciler Meclisinin 192 sayılı kararı kapsamındaki Osmanlı İmparatorluğunun 1915-1923 yılları arasındaki tarihi tam olarak bilinemez.

Biz ABD Kongresinin bu ve bununla ilgili konularda tarih arşivlerinin tam olarak açılmasını teşvik etmesi ve tarihsel olaylar hakkında, tam aydınlığa kavuşturulmadan ithamlarda bulunmaması gerektiğine inanıyoruz. Temsilciler Meclisinin 192 sayılı kararındaki gibi ithamlar kaçınılmaz olarak Türkiye halkı hakkında adaletsiz yargılara varılmasına ve belki de tarihçilerin bu trajik olayları anlamakta kaydetmeye başladıkları gelişmeye zarar verilmesine yol açacaktır.

Yukarıdaki yorumların da gösterdiği gibi, Osmanlı-Ermenileri'nin tarihi tarihçiler arasında sıkça tartışılan bir konudur ve tarihçilerin bir çoğu da 192 sayılı karardaki ifadelere katılmamaktadır. Kongre bu kararı kabul ederse, tarihsel sorunun hangi yanının doğru olduğuna yasa yolu ile karar vermeye çalışmış olacaktır. Tarihsel olarak şüpheli varsayımlara dayalı böylesine bir karar, sadece dürüst tarihsel araştırmaya zarar verir ve Amerikan yasama sürecinin güvenilirliğini sarsar.

19 Mayıs 1985

192 SAYILI KARAR HAKKINDA ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜYELERİNE MUHATAP BİLDİRİYİ İMZALAYANLARIN LİSTESİ

RİFAAT ABOU-EL-HAJ
Tarih, Profesör
Long Beach, California State Üniversitesi

SARAH MOMENT ATIS
Türk Dili ve Edebiyatı, Doçent
Madison, Wisconsin Üniversitesi

KARL BARBIR
Tarih, Doçent
Siena Yüksekokulu(New York)

İLHAN BAŞGÖZ
Ural&Altay Çalışmaları Bölümü
Türk Araştırmaları Programı Direktörü
Indiana Üniversitesi

DANIEL G. BATES
Antropoloji, Profesör
Hunter Yüksekokulu
New York Şehir Üniversitesi

ÜLKÜ BATES
Sanat tarihi, Profesör
Hunter Yüksekokulu
New York Şehir Üniversitesi

GUSTAV BAYERLE
Ural-Altay Çalışmaları, Prof.
Indiana Üniversitesi

ANDREAS G. E. BODROGLIGETTI
Türk&İran Dilleri, Prof.
LosAngeles, California Üniv.

KATHLEEN BURRILL
Türk Araştırmaları, Doçent
Columbia Üniversitesi

TIMOTHY CHILDS
Prof. Eğitmen
Johns Hopkins Üniversitesi,
SAIS Enstitüsü

SHAFİGA DAULET
Siyaset Bilimi, Doçent
Connecticut Üniversitesi

RODERIC DAVISON
Tarih, Profesör
George Washington Üniversitesi
Washington D.C

WALTER DENNY
Sanat Tarihi&Yakın Doğu
Araştırmaları,
Ordinaryüs Profesör
Massachusetts Üniversitesi

DR. ALAN DUBEN
Antropolog, Araştırmacı
New York

ELLEN ERVIN
Türkçe, Araştırmalar Doçenti
New York Üniversitesi

CAESAR FARAH
İslam&Ortadoğu Tarihi, Profesör
Minnesota Üniversitesi

CARTER FINDLEY
Tarih, Profesör
Ohio State Üniversitesi

ALAN FISHER
Tarih, Profesör
Michigan Üniversitesi

MICHAEL FINEFROCK,
Tarih, Profesör
Charleston Yüksekokulu

WILLIAM HICKMAN
Türkçe, Doçent
California Berkeley Üniversitesi

FREDERICK LATIMER
Tarih, Emekli Doçent
Utah Üniversitesi

JOHN HYMES
Tarih, Profesör
Glenville State Yüksekokulu
Batı Virginia

DR. HEATH W. LOWRY
Türk Araştırmaları Enstitüsü, Inc.
Washington, D.C.

HALİL İNALCIK
Osmanlı Tarihi, Profesör
Amerikan Sanat&Bilim Akademisi Üyesi
Chicago Üniversitesi

RALPH JAECKEL
Türkçe, Doçent
Los Angeles, California Üniversitesi

RONALD JENNINGS
Tarih&Asya Araştırmaları, Doçent
Illinois Üniversitesi

CORNELL FLEISCHER
Tarih, Doçent
Missouri, Washington Üniv.

PETER GOLDEN
Tarih, Profesör
Newark, Rutgers Üniversitesi

TOM GOODRICH
Tarih, Profesör
Pennsylvania, İndiana Üniv.

ANDREW COULD
Osmanlı Tarihi, Doktor
Arizona, Flagstaff

WILLIAM GRISWOLD
Tarih, Profesör
Colorado State Üniversitesi

TIBOR HALASI-KUN
Türk Araştırmaları, Profesör
Colombia Profesör

J. C. HUREWITZ
Yönetim Bilimi, Ordinaryüs Profesör
Orta-Doğu Enstitüsü eski Direktörü, Profesör
Colombia Üniversitesi

AVGDOR LEVY
Tarih, Profesör
Brandeis Üniversitesi

BERNARD LEWIS
Yakın Doğu Tarihi, Profesör
Princeton Üniversitesi

JUSTIN McCARTHY
Tarih, Doçent
Louisville Üniversitesi

JON MANDAVILLE
Ortadoğu Tarihi, Profesör
Oregon, Portlant State Üniv.

MICHAEL MEEKER
Antropoloji, Profesör
San Diego, California Üniv.

JAMES KELLY
Türkçe, Misafir Doçent
Utah Üniversitesi

KERİM KEY
Yardımcı Profesör
Washington D.C. Southeastern Üniversitesi

METİN KUNT
Osmanlı Tarihi, Profesör
New York

WILLIAM OCHSENWALD
Tarih, Doçent
Virginia Polytechnic Enstitüsü

ROBERT OLSON
Tarih, Doçent
Kentucky Üniversitesi

WILLIAM PEACHY
Yahudi ve Yakın Doğu
Dilleri&Edebiyatları, Doçent
Ohio State Üniversitesi

DONALD QUATAERT
Tarih, Doçent
Houston Üniversitesi

HOWARD REED
Tarih, Profesör
Connecticut Üniversitesi

DANKWART RUSTOW
Siyaset Bilimi, Profesör
New York Şehir Üniversitesi,
Lisansüstü Bölümü

EZEL KURAL SHAW
Tarih, Doçent
Northridge, California Üniversitesi

DR. PHILIP STODDARD
Ortadoğu Enstitüsü Direktörü
Washington, D.C.

FRANK TACHAU
Siyaset Bilimi, Profesör
Chicago, Illinois Üniversitesi

RHOADS MURPHEY
Ortadoğu Dilleri, Kültürleri ve
Tarihi, Profesör
Columbia Üniversitesi

THOMAS NAFF
Tarih, Profesör
Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Direktörü
Pennsylvania Üniversitesi

PIERRE OBERLING
Tarih, Profesör
Hunter Yüksekokulu
New York Şehir Üniversitesi

STANFORD SHAW
Tarih, Profesör
Los Angeles, California Üniv.

ELAINE SMITH
Türk Tarihi, Doktor
Emekli Dışişleri Görevlisi
Washington, D.C.

GRACE M. SMITH
Türkçe, Misafir Eğitimci
California Berkely Üniversitesi

JOHN MASSON SMITH, JR.
Tarih, Profesör
California Berkely Üniversitesi

DR. SVAT SOUCEK
Türkolog
New York

ROBERT STAAB
Ortadoğu Merkezi Direktör Yardımcısı
Utah Üniversitesi

JUNE STARR
Antropoloji, Doçent
Sunny Stony Brook

JAMES STEWART-ROBINSON
Türk Araştırmaları, Profesör
Michigan Üniversitesi

JOHN WOODS
Ortadoğu Tarihi, Doçent
Chicago Üniversitesi

MADLINE ZILFI
Tarih, Doçent
Maryland Üniversitesi

METİN TAMKOÇ
Uluslararası Hukuk, Profesör
Texas Tech. Üniversitesi

DAVID THOMAS
Tarih, Doçent
Rhode Island Yüksekokulu

MARGARET L. VENZKE
Tarih, Doçent
Dickinson Yüksekokulu (Pennsylvania)

DONALD WEBSTER
Türk Tarihi, Emekli Profesör

WARREN S. WALKER
İngilizce, Profesör
Türkçe Sözlü Hikayeler Arşivi Direktörü
Texas Tech. Üniversitesi

WALTER WEIKER
Siyaset Bilimi, Profesör
Rutgers Üniversitesi

BİBLİYOGRAFYA Yabancı Dillerde (alfabe sırasına göre)

1. A1-Meza'em al-Ermeniyya wa al-Haka'ek (in Arabic), Ankara Vaqif al-Diyanet al-Turkiyya, 1983.
2. Armenians in the Ottoman Empire and Modern Turkey:1912-1926, Istanbul, Bogaziçi University,1984.
3. Armenian Terrorism and The Paris Trial; Terrorisme Arménien et Proces de Paris, Ankara, Ankara University,1984.
4. Armenische Propaganda gegen die Türkei und die Wahrheit, Ankara, Institut für Aussenpolitik, 1982.
5. Aspirations et agissements révolutionnaires des comités arméniens avant et après la proclamation de la Constitution ottomane, Istanbul,1917.
6. Ataöv, Türkkaya, A Brief Glance at the "Armenian Question", Ankara, Ankara Chamber of Commerce,1984; 2nd pr., Ankara, Sistem Ofset,1984.
7. Ataöv, Türkkaya, A British Report (1895): "The Armenians Unmasked", Ankara, Sevinç Matbaası,1985.
8. Ataöv, Türkkaya, A British Source (1916) on the Armenian Question, Ankara; Sistem Ofset,1985.
9. Ataöv, Türkkaya, An Armenian Author on "Patriotism Perverted"; Un auteur arménien s'exprime sur le "Patriotisme pervers"; Ein armenischer Autor über "Patriotismus Missbraucht", Ankara, Sistem Ofset,1984; 2nd pr., Ankara, Sistem Ofset,1985.
10. Ataöv, Türkkaya, An Armenian Source: Hovhannes Katchaznoui; Une source arménienne: Hovhannes Katchaznoui; Eine armenische Quelle: Hovhanness Katchaznoui; Fuente Armenia: Hovhanness Katchaznoui, Ankara, Sistem Ofset,1984; 2nd pr.: Ankara, Sistem Ofset,1985.
11. Ataöv, Türkkaya, Armenian Participation in Ottoman Cultural Life, Ankara, Sevinç Matbaası, 1985.
12. Ataöv, Türkkaya, A "Statement" Wrongly Attributed to Mustafa Kemal Atatürk, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi,1984; 2nd pr., Ankara, Sistem Ofset, 1985
13. Ataöv, Türkkaya, De Andonian "Documenten", Welke aan Talat Pasha Worden Toegeschreven, Zijn Bedrog, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi;1984.
14. Ataöv, Türkkaya, Deaths Caused by Disease: In Relation to the Armenian Question; Les décès relevant de maladies, en relation avec la question arménienne, Ankara, Sistem Ofset,1985.
15. Ataöv, Türkkaya, Hitler and the "Armenian Question"; Hitler et la "Question arménienne", Ankara, Sistem Ofset,1985.
16. Ataöv, Türkkaya, La Participation des Arméniens a la vie culturelle ottomane, Ankara, Sevinç Matbaası,1985.
17. Ataöv, Türkkaya, Talat Paşa'ya Atfedilen Andonian "Belgeler"i Sahtedir: Talat Pasayin Verakirvatz Andoniani Vaveratuğteri Geğdz Yen (in Armenian); Zaif Watha'ek Andonian al-lati nisubat hata'en ila Tal'at Basha (in Arabic); Esnadı Andonian kâbe Talat Pasha müntasab shuda sahteki est (in Persian), Ankara, Sistem Ofset,1984
18. Ataöv, Türkkaya, The Andonian "Documents" Attributed to Talat Pasha are Forgeries; Les "Documents" d'Andonian attribues a Talat Pacha sont des faux; Die Talat Pascha zugeschriebenen Andonianischen "Dokumente" sind Fälschungen, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi,1984; 2nd pr.: Ankara, Sistem Ofset,1984.
19. Ataöv, Türkkaya, Une "declaration" faussement attribuée a Mustafa Kemal Atatürk, Ankara, Sistem Ofset, 1984.
20. Ataöv, Türkkaya, Un Rapport anglais (1895): "Les Arméniens démasqués", Ankara, Sevinç Matbaası,1985.
21. Ataöv, Türkkaya, Une source britannique (1916) relative à la question arménienne, Ankara, Sistem Ofset,1985.
22. Congrès National, Documents relatifs aux atrocités commises par les Arméniens sur la population musulmane, Constantinople,1919.
23. Das armenier Problem in neun Fragen und neun Antworten, Ankara, Institut für Aussenpolitik, 1982

24. Direction Générale de la Presse et de l'Information, Documents, Ankara,1982.
25. Direction Générale de la Presse et de l'Information, Documents sur les Arméniens ottomans, t. II, Ankara, (1983).
26. Direction Générale de la Presse et de l'Information, 70 ème Anniversaire d'un journal arménien: 1908 -1979, Ankara,1979.
27. Directorate General of Press and Information, Documents, VoI.1, Ankara(1982).
28. Directorate General of Press and Information, Documents on Ottoman Armenians, Vol. II., Ankara,(1983).
29. Feigl, Erich. A Myth of Terror, Edition zeitgeschichten-Freilassing- Salzburg, 1991. Un Mythe De La Terreur, 1991, Druckhous Monntal, Salzburg.
30. Gürün, Kamuran, The Armenian File, London, Weidenfeld and Nicholson, in association with K. Rustem and Brother,1985
31. Gürün, Kamuran, Le dossier arménien, Paris, Triangle,1984.
32. International Terrorism and the Drug Connection, Ankara, Ankara University, 1984
33. Karal, Enver Ziya, Armenian Question:1878-1923, Ankara, Gündüz,1975.
34. La Cuèstion Armenia en Nueve Preguntas y Respuestas, Ankara, Instituto de Politica Extranjera, 1982.
35. Le Général Mayevski, Les massacres d'Arménie.
36. Le problème arménien: neuf questions, neuf réponses, Ankara, Institut de politique étrangère,1982.
37. Le terrorisme international et le trafic de stupéfiants, Ankara, Université d'Ankara, 1984.
38. McCarthy, Justin,Muslims and Minorities: the Population of Ottoman Anatolia and the End of the Empire, New York and London, New York University Press,1983.
39. McCarthy, Justin, Terrorismo Armenio: La Historia Como Veneno y Como Antidoto, Kentucky, E.U.A., Universidad de Louisville,1984.
40. Mise au point sur la propagande arménienne contre la Turquie, Ankara, Institut de Politique Etrangère, 1982.
41. Orly Saldırısı Davası: 19 Şubat - 2 Mart 1985, Şahit ve Avukat Beyanları, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi,1985.
42. Procès de l'attentat d'Orly:19 fevrier - 2 mars 1985, depositions et pladoirie, Ankara, Faculté des Sciences Politiques,1985.
43. Terrorist Attack at Orly; Statements and Evidence Presented at the Trial, February 19 - March 2,1985, Ankara, Faculty of Political Science,1985
44. Schemsi, Kara, Turcs et Arméniens devant l'histoire: nouveaux témoignages russes et turcs sur les atrocités arméniennes de 1914 à 1918, Geneve, Imprimerie nationale,1919.
45. Setting the Record Straight on Armenian Propaganda Against Turkey,
46. Şimşir, Bilal N., Aperçu historique sur la question arménienne, Ankara, Société Turque d'Histoire,1985.
47. Şimşir, Bilal N., ed., British Documents on Ottoman Armenians: Vol. I, 1856 -1880, Ankara, Turkish Historical Society,1983.
48. Şimşir, Bilal N., The Deportees of Malta and the Armenian Question: Ankara, Foreign Policy Institute,1984
49. Şimşir, Bilal N., ed., Documents Diplomatiques Ottomans, Vol. I. (1886-1893), Ankara, Société Turque d'Histoire,1985.
50. Şimşir, Bilal N., The Genesis of the Armenian Question, Ankara, Turkish Historical Society 1984; 2nd pr.:1985.
51. Sonyel, Selahi R.; Displacement of the Armenians: Documents; Le Déplacement des populations arméniennes: Documents; Ermeni Tehciri ve Belgeler, Ankara, Baylan Matbaası, 1978.
52. The Armenian Issue in Nine Questions and Answers, Ankara, Foreign Policy Institute, 1982.